CUMHURİYET SENATOSU TUTANAK DERGİSİ

50 nci Birleşim

29 . 3 . 1973 Perşembe

İÇİNDEKİLER

Sayfa

I. — Geçen tutanak özeti 462

II. — Başkanlık Divanının Genel Kurula sunuşları. 462

1. — Cevdet Sunay'ın, Cumhurbaşkanlığı görev süresinin dolması nedeniyle Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyeliğine katılması için gerekli işlemin yapılmasına dair önergesi. (4/97) 462

2. — Başkanın, Anayasada belli edilen görev süresinin dolmasıyle ilk kez bir Cumhurbaşkanının Tabiî Üye niteliği kazanarak Cumhuriyet Senatosunca katılmasının anlamını belirten ve kendilerine başarı dileyen demeci. 462 :463

3. — Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Cevdet Sunay'ın andiçmesi. 463

4. — İzmir Üyesi Nazif Çağatay'ın, Malî ve İktisadî İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi. (4/99) 463

5. — Konya Üyesi Fakih Özlen'in, Malî ve İktisadî İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi. (4/98) 463

6. — Adana Üyesi Muslihittin Yılmaz Mete'nin, Gençlik ve Spor Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi. (4/100) 463

Sayfa

7. — Komisyonlarda açık bulunan üyeliklere seçim. 463

III. — Görüşülen işler 464

1. — Petrol reformu kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Malî ve İktisadî İşler, Anayasa ve Adalet ve Bütçe ve Plân komisyonlarından 5'er üye alınmak suretiyle kurulan Geçici Komisyon raporu (M. Meclisi : 1/656; Cumhuriyet Senatosu : 1/144) (S. Sayısı : 221) 464 :497

IV. — Sorular ve cevapları 497

A) Yazılı sorular ve cevapları *497*

1. — Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, 12 Ocak 1973 tarihli bir günlük gazetede çıkan yazıya dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in yazılı cevabı (7/111) 497 :501

2. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Bankalarca reklâm için sarf edilen paraların köylerde

Sayfa

değerlendirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/112) 501:502

I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Genel Kurulda çoğunluk bulunmadığından ve 28 . 3 . 1973 Çarşamba günü de T. B. M. M. Birleşik Toplantısı yapılacağından;

29 . 3 . 1973 Perşembe günü saat 15,00'te toplanılmak üzere Birleşime saat 15,02'de son verildi.

Başkan
Başkanvekili
Sırrı Atalay

Kâtip
Sivas
Hüseyin Öztürk

Kâtip
Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Bahriye Üçok

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15,00

BAŞKAN : Başkanvekili Sırrı Atalay

KÂTİPLER : Bahriye Üçok (Cumhurbaşkanınca S. Ü.), Hüseyin Öztürk (Sivas)

BAŞKAN — Cumhuriyet Senatosunun 50 nci Birleşimini açıyorum.

Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

II. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Cevdet Sunay'ın, Cumhurbaşkanlığı görev süresinin dolması nedeniyle Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyeliğine katılması için gerekli işlemin yapılmasına dair önergesi (4/97)

BAŞKAN — Bir önerge var okutuyorum:

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Cumhurbaşkanlığı görevinden, Anayasada tespit edilmiş olan sürenin dolması nedeniyle 28 Mart 1973 tarihinde ayrılmış bulunmaktayım.

Anayasanın 70 nci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince, Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyeliğine katılmam için gerekli işlemin yapılmasını saygılarımla arz ve rica ederim.

Cevdet Sunay

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

2. — Başkanın, Anayasada belli edilen görev süresinin dolmasıyle ilk kez bir Cumhurbaşkanının Tabiî Üye niteliği kazanarak Cumhuriyet Senatosuna katılmasının anlamını belirten ve kendilerine başarı dileyen demeci.

BAŞKAN — Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

1961 Anayasası, Türkiye Cumhuriyetini ve Milletin birliğini temsil eden Cumhurbaşkanının görev süresini 7 yıl ile kayıtlamıştır. Bugün ilk kez, Anayasanın belli edilen süresi dolarak bir Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi niteliği ile görevini bu yönden sürdürmek üzere Cumhuriyet Senatosuna katılıyor.

Eskiyip uzayan zamanın sonsuzluğu içinde ve insanlığın zihin faaliyetlerinde dileyelim ve umut edelim ki, görev süreleri sona eren cumhurbaşkanları sayısız olarak tarihte ve bu sıralarda yer alsın.

Tarihî kavramı ve demokratik anlamı ile Devlet Başkanlığının millet iradesiyle görevlendirilmesi, görevinin devri bir ulusun kaderi için gereği kadar önem ve gurur taşır.

Sayın Cevdet Sunay, eski Cumhurbaşkanı olarak şu anda Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi görevini sürdürmek üzere aramızdadır. Kendilerine yürekten esenlik ve başarılar dilerim. (Alkışlar)

Bu tepki ve asil jestlerinizle görüşlerimi paylaştığınızı da ümidediyorum.

3. — Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Cevdet Sunay'ın andiçmesi.

BAŞKAN — Sayın Sunay, andiçmek üzere buyurun. (Sürekli alkışlar)

CEVDET SUNAY (Tabiî Üye) — «Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma; milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.» (Sürekli alkışlar ve «Bravo» sesleri)

BAŞKAN — Gündemimize devam ediyoruz.

4. — İzmir Üyesi Nazif Çağatay'ın, Malî ve İktisadî İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi (4/99)

BAŞKAN — Önergeler var sırasıyle okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Malî ve İktisadî İşler Komisyonundan istifa ettiğimi saygılarımla arz ederim.

İzmir
Nazif Çağatay

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

5. — Konya Üyesi Fakih Özlen'in, Malî ve İktisadî İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi. (4/98)

BAŞKAN — Bir önerge var okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Malî ve İktisadî İşler Komisyonundan istifa ettiğimi saygılarımla arz ederim.

Konya
Fakih Özlen

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

6. — Adana Üyesi Muslihittin Yılmaz Mete'nin, Gençlik ve Spor Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi. (4/100)

BAŞKAN — Bir önerge var okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Gençlik ve Spor Komisyonundan istifa ettiğimi saygılarımla arz ederim.

Adana
Muslihittin Yılmaz Mete

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

7. — Komisyonlarda açık bulunan üyeliklere seçim.

BAŞKAN — Bir önerge var okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

23 . 3 . 1973 tarih ve 1288 sayılı yazıya:

Komisyonlarda açık bulunan üyeliklere, aşağıda isimleri yazılı Grubumuz sayın üyeleri aday gösterilmiştir.

Saygılarımla arz ederim.

Cumhuriyet Senatosu
A. P. Grup Başkanı
Ahmet Nusret Tuna

Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu: Orhan Akça, Kütahya.

Sosyal İşler Komisyonu: Ali Şakir Ağanoğlu, Trabzon.

BAŞKAN — Grupları tarafından aday gösterilen ve gelenek haline gelmiş bulunan usulle konuyu halledeceğiz.

Kütahya Senatörü Sayın Orhan Akça'nın, Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğine seçilmesi hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Şakir Ağanoğlu'nun, Sosyal İşler Komisyonu üyeliğine seçilmesi hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

II. - GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Petrol reformu kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Malî ve İktisadî İşler, Anayasa ve Adalet ve Bütçe ve Plân komisyonlarından 5'er üye alınmak suretiyle kurulan Geçici Komisyon raporu (M. Meclisi : 1/656; Cumhuriyet Senatosu : 1/144) (S. Sayısı : 221)

BAŞKAN — Raporun görüşülmesine başlanmıştı, fakat Komisyon raporu geri almış bulunuyordu.

Şimdi, Komisyon raporu görüşmüş; rapor üyelere dağıtılacaktır.

Komisyon?..

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Samsun) — Burada.

BAŞKAN — Komisyon burada.

Hükümet?..

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Burada.

BAŞKAN — Hükümet burada.

Komisyon raporunu okutuyorum :

Cumhuriyet Senatosu
Geçici Komisyonu
Esas No. : 1/144 21 . 3 . 1973
Karar No. : 3

Yüksek Başkanlığa

Petrol Reformu Kanunu tasarısını görüşmekle görevli Geçici Komisyonumuzu 7 Şubat 1973 tarihli ve Esas 1/144; Karar 2 sayılı raporuna esas Petrol Reformu Kanunu tasarısının Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelerinde, tasarının 1, 2, 3, 6, 7, 12, 23, 25, 29, 30, 32, 39, 40, 42, 47, 50, 51 ve 52 nci maddelerinde değişiklik öngören ve işbu tasarı ile getirilen düzenlemeye 4 yeni madde eklenmesine ilişkin olarak 32 önerge verilmiş ve işbu önergeler, Komisyonumuzun 20 ve 21 Mart 1973 tarihli Birleşimlerinde, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nuri Kodamanoğlu ile Bakanlık temsilcileri ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanları da hazır bulundukları halde tetkik ve müzakere olunmuştur.

Komisyonumuz, konunun kamuoyuna malolan mahiyetini gözeterek işbu tasarının düzenlediği sahada faaliyet gösteren, - tüm kamu kuruluşlarının, - tüm özel hukuk kuruluşlarının -, - üniversitelerin ilgili kürsülerinin - ve - bu sahada isim yapmış meslek mensuplarının - görüşlerinin alınmasında yarar mütalâa etmiş ve 10 Mart 1973 Cumartesi günü düzenlediği özel oturumda ilgilileri dinleyerek değerlendirmelerde bulunmuştur.

Komisyonumuz, kendisine tevdi önergeler üzerinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda 7 Şubat 1973 tarihli ve Esas 1/144; Karar 2 sayılı raporuna esas Petrol Reformu Kanunu tasarısının metninde ekte gösterildiği üzere değişiklik yapmış ve bu arada tasarı metnine ithal olunması maksadıyle verilen önergelerden 6326 sayılı Kanunun 41 nci maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılmasını öneren teklif uygun mütalâa edildiği halde öngördüğü düzenlemenin ilgili tüzükte gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağı mülâhazası ileri sürülerek metne ithal edilmemiş ve bu Komisyon görüşünün temenni olarak belirtilmesi karar altına alınmıştır.

Genel Kurulun tasviplerine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Geçici Komisyon
Başkanı
Refet Rendeci

BAŞKAN — Yüksek hatırlardadır ki, tümü üzerindeki görüşmeler bitmiş, 1 nci maddenin görüşülmesine başlanmış idi.

Bu arada birçok önergeler verilmiş ve önergelerin ışığı altında görüşülmek üzere 1 nci madde, diğer maddelerle beraber Komisyona havale edilmişti. Komisyon değiştirmeler yapmış.

Şimdi, 1 nci maddeyi yeni şekliyle okutuyorum :

Petrol reformu kanunu tasarısı

Madde 1. — 6326 sayılı Kanunun 6987 sayılı Kanunla değiştirilmiş bulunan 2 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

(1) 221 S. Sayılı basmayazı 15 . 2 . 1973 tarihli 33 ncü Birleşim tutanağına eklidir.

Madde 2. — Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.

BAŞKAN — Madde üzerinde söz isteyen sayın üye?.. Sayın Topaloğlu, buyurun.

İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Yeni hazırlanan ve Reform Kanunu olarak önümüzde bulunan tasarının en önemli maddesi 2 nci maddesidir. Bu maddenin üzerinde görüşlerimi açıklamak üzere huzurunuzdayım.

Vaktiyle hazırlanan 6326 sayılı Kanunun 2 nci maddesi, bu maddenin sistematiği içerisinde amaç olarak petrolün aranmasının, bulunmasının özel teşebbüs eliyle ve yatırımları ile süratle fasılâsız geliştirilmesini öngörmüştü.

Bu seferki hazırlanan tasarıda ise bu, genel mânada; «Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.» denmektedir.

Burada esas olarak hangi vasıta ile, hangi araçla yapacağı sarahatle belirtilmemiştir. Gayet geniş anlam taşıyan bu madde, daha sonra gelen ve son defa 121 nci maddenin ışığı altında Komisyonda kabul edilen şekliyle bir miktar açıklık kazanmışsa bile, burada bunu bugün nasıl yapılacağını söylemek, gelecekte çalışmaların ve mesuliyetin tayin edilmesi bakımından faydalıdır ve bir görüşün açık olarak belirtilmesini sağlamış olacaktır. Şöyleki; burada ilâve edilecek bir, «Kamu teşebbüsleri eli ve yatırımları ile» ibaresi, bu maddeye ağırlık kazandıracaktır ve amacı açık olarak tayin edecektir.

Değerli arkadaşlarım, bunun nedenini şu şekilde daha iyi açıklayabiliriz : 6326 sayılı Kanundaki özel teşebbüs eli ve yatırımları ile aranmasındaki amaç bir felsefeyi ortaya koymakta, özel teşebbüsün imkânları ile petrol bulunacağını kabul etmekte idi, fakat 19 yıl zarfında bunun böyle olmadığı anlaşılmıştır. Daha önceki genel görüşmelerimizde bunun böyle olmadığını teferruatı ile anlatmıştık.

Evvelâ beklenen yatırımlar, özel teşebbüsün yatırım gücü veya teknik üstünlüğü ileri sürülmüş, bu hususlar gerçekleşmemiştir. Binaenaleyh, bugünkü görüşümüzle, kendi millî kuruluşumuzla mukayeselerini yapmış; aradaki keşif sayılarının aynı olduğu, millî kuruluşumuzun tüm yabancılar kadar yatırım yaptığı, hattâ tüm petrol sanayiinde çok daha üstün yatırım yaptığı meydana çıkmıştır.

Binaenaleyh, kendi gücümüze güvenerek açıklıkla burada, «Kamu teşebbüsleri eli ve yatırımları ile» ibaresini koymak şarttır. Zaten böyle bir önergemiz de vardır.

Değerli arkadaşlarım, kanunun müzakerelerinde, gerek Mecliste olsun, gerekse komisyonlarda olsun, şu görüş öne sürülmüştür : Denmiştir ki, gene bir ölçüde azalmakla beraber, teknolojiye ihtiyaç vardır, sonra sermayeye ihtiyaç vardır...

Teknoloji üzerinde durmakla muhakkak yabancı sermaye yardımı ile yabancı sermayenin gelmesi ile teknoloji gelir diye bir ciddiyet, daha doğrusu bir varsayımı kabul etmek mümkün değildir. Teknolojiyi satın alarak da getirmemiz daima mümkün olmuştur. Bugün yabancı büyük şirketler dahi mevcut ihtisas sahibi şirketlere, meselâ Hally Burton, Schlumberger gibi şirketlere kendi işlerini, jeo - fizik işlerini yaptırmaktadırlar. Türkiye'de pekâlâ bugün millî şirketimiz kendi başına bunları yapar, yaptırabilir ve yaptırmaktadır. Bugün kompitürle (elektronik beyinle) meselelerin hallini Türkiye Petrolleri çoktan beri yapmaktadır. Binaenaleyh, teknoloji gelecek, bilgiye ihtiyacımız var iddiaları, tekrar etmek isterim, burada varit değildir.

Sermaye işine gelince : Yabancıların sermayesinin güçlü olduğu bilmekteyiz. Ancak, Türkiye'ye isabet eden sermaye yatırımları çok cüzî kalmıştır. Bu bizi bağlamamalıdır. Kendi başımızın çaresine bakmalıyız.

Binaenaleyh, yatırımlarımızı kendi millî kuruluşumuz olacak kamu teşebbüsleri eli ile demek suretiyle buna bir açıklık vermekte, bu yönden de yarar vardır.

Değerli arkadaşlarım, yabancıların başarısı gibi gösterilen; fakat 6326 sayılı Kanunun amacından çok uzaklaşmış olan, petrol bulup ihracatçı ülke haline gelme meselesi de hayal olarak kalmıştır. Bugün buna karşı denilmekte ki, «Yabancı şirketler daha fazla istihsal yapmıştır. Binaenaleyh, bunlara ihtiyaç vardır...»

Değerli arkadaşlarım, bugünkü şartlar içerisinde memleket ihtiyacının ancak % 38'ni karşılar iken, bir miktar yabancı şirketlerin fazla istihsal yapmış olmaları, geçen görüşmemde de açıkladığım gibi, daha ziyade şansla ilgilidir. Türkiye Petrolleri Batman Bölgesinde 8 ruhsat sahasını çevreledikten sonra, geriye kalan sahalarda petrol bulunacağı ihtimali üzerine kurulan yabancı aramalar, petrolü daha büyük miktarda bulmuşlarsa, bunun bugün daha evvelden keşfi için teknik imkân olmamasındandır.

Binaenaleyh, biz bir önerge takdim etmistik. Bu önergemde, kamu teşebbüsleri tarafından yapılmasının gereğini de gerekçesi ile açıklamıştım. Bu teklifimize iltifat etmenizi ve o şekilde bir değişikliği talep etmekteyim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Topaloğlu, bu birinci madde (ki, burada iki maddedir) üzerinde daha önce vermiş olduğunuz önerge var mıdır?.. Komisyona gittiği için artık, bu önergeler Komisyonda bir hamur haline getirilmiştir.

Bu şeklini eğer yeniden değiştirmek istiyorsanız, önerge rica edeyim. Ancak, o şekilde ovlayabilirim. Çünkü, bütün bunlar Komisyona maledilmiş bulunmaktadır.

Buyurun Sayın Bakan.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Sayın Başkan, yüce Senatonun değerli üyeleri;

Petrol Reformu Kanunu tasarımızın amaç maddesini müzakereye başlamış bulunuyoruz. Bu madde maksat ve mahiyeti itibariyle tasarımızın en önemli ilkesini ihtiva ettiği için, tümü üzerindeki müzakerelerde de geniş ölçüde söz konusu edilmiş idi.

Şimdi bir değerli hatip arkadaşım, tekrar bâzı noktaları hatırlatarak meselenin ovlarınızdan önce bir defa daha gün yüzüne çıkmasına yardımcı oldular.

Bu çalışmalarda Hükümetin anlayışını bir defa daha dile getirmeyi faydalı gördüğüm gibi, tümü üzerinde bu maddenin ihtiva ettiği ilke ile alâkalı maziye ait birtakım zabıtlar ve tartışmalar yeterlik dolayısıyle gereği kadar açıklanamadığı için, bu fırsattan istifade ederek, ileride bu maddeyi yorumlayacaklara ışık tutacağı ümidi ile o konularda kısaca bilgi vermek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, bu maddenin eski şekli aynen şöyledir: «Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile süratle fâsılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesine ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının aynı surette inkişâfını sağlamaktır.»

Kanunun eski metni neyi öngörüyor? Türkiye'deki petrol kaynaklarının değerlendirilmesini, münhasıran özel teşebbüs eli ve yatırımlarıyle öngörüyor. Dolayısıyle devlet eli ve teşebbüsü ile bu maksatla yapılacak hizmetler kanunun maksat maddesinin şümulü dışında kalmaktadır. Buna rağmen millî şirketimiz, bu maksadı sağlamak amacıyle mazide birtakım faydalı çalışmalar yapabilmiştir.

Şimdi müsaade ederseniz, Hükümetin bu maddeye hangi şekli vermek istediğini arz edeyim.

Hükümetin ve dolayısıyle aynen kabul edildiği için yüce Senatonun tasvibine sunulan metin şöyledir: «Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.»

O halde yapılan değişiklik nedir? Münhasıran, hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile bu maksada varılacağına dair hüküm kaldırılmış ve millî menfaatlere uygun olarak geliştirme genel prensibi ikame edilmiş; böylece hem özel teşebbüsün, hem kamu sektörünün bu sahada gerekli vazifeyi rahatça görmesi imkânı sağlanmıştır.

Demek oluyor ki, bu değişiklikle çok önemli bir siyasî tercih değişikliği yapılmaktadır. Hususi teşebbüse münhasır amaç maddesi genişlik kazanmıştır ve zannediyorum, sırf bu değişiklik dahi Hükümet tasarısının reform vasfında olması için kâfi bir değer taşır.

Bu noktayı özellikle işaret etmek istiyorum. Çünkü hatırlanacağı gibi Hükümet tasarısının reform niteliğinde olmadığı yolunda uzun eleştiriler olmuştur.

Şimdi sayın senatörler; bu noktada yapılmak istenen bir başka değişikliği de kısaca gözden geçirmekte fayda vardır :

Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsü arkadaşımın kanaatine göre, bu amaç maddesine münhâsıran Devlet eli ve yatırımlarıyle bu amaca varılacağı kaydedilmelidir. Neden böyle yapılmalıdır? Çünkü, Anayasa 130 ncu maddesiyle Devlete inhisar tanımıştır. Reform olabilmek için Devletin inhisarı şarttır. Öyleyse bu tasrih burada eksiktir, tamamlanmalıdır. Anlayabildiğim kadarıyle mütalâanın gerekçesi bu.

Aziz arkadaşlarım, evvelâ pür hukuk açısından meseleye kısaca bakalım. Eğer bu ilâve olursa, o takdirde özel teşebbüs eliyle yapılacak yatırımlar amaç maddesinin dışında kalacaktır. Bu bir çeşit; eski kanun ifratı temsil ediyorsa, yeni şekil tefriti temsil edecektir. Oysa Hükümetin bu reform tasarısında derpiş ettiği reform anlayışında, petrol sektörü için, başta millî şirketimiz olmak kaydıyle özel teşebbüsün de rol almasına imkân tanınmıştır. Öyleyse, amaç maddesi özel teşebbüsün bu sahada rol almasını engelleyecek veya değersizleştirecek bir değişiklik ihtiva etmemelidir.

Siyasî tercihimizin ilkesi nedir? Türkiye'de büyük bir petrol ihtiyacı vardır. Türkiye'nin toprakları altında petrol varsa bunun süratle ve derhal keşfedilmesine ihtiyaç vardır. Bunun için de Devlet kendi millî imkânlarını sonuna kadar kullanmalıdır, kullanacaktır; ama bununla iktifa edilmeyecek, devletçi görüşten farklı olarak ayrıca özel teşebbüsün de bu sahada rol almasına cevaz verilecektir.

Bunun en pratik faydasını şu argümanla ifade edebilirim; şu anda Türkiye'de istihsal edilmekte olan 3,5 milyon ton civarındaki petrolün 2,5 milyon tona yakını özel sektör tarafından üretilmektedir. Sebebi şudur, budur; bu tartışılabilir, ileriki maddelerde zaten görüşeceğiz; fakat netice böyledir.

Öyleyse herhangi bir ilkeye körü körüne tutkunluk göstererek, millî menfaatlerimize imkân getiren bir teşebbüsü bu faaliyetin dışında bırakmaya mahal yoktur.

Değerli arkadaşlarım, şimdi bu noktada tümü üzerinde yapılan tartışmalarla, gereği kadar aydınlanmamış olan bir diğer önemli unsuru açıklığa kavuşturmakta fayda görüyorum.

Hatırlayacaksınız, değerli sözcü arkadaşlarımızdan birisi, Atatürk zamanında çıkarılan Petrol Kanununun özel teşebbüse cevaz vermediği, özel teşebbüsü sakıncalı bulduğu, özel teşebbüse imkân vermemek için Petrol Kanununu çıkardığı yolunda iddialarda bulundular ve o Kanunun müzakere zabıtlarından bâzı pasajlar okuyarak, o zamanki Maliye Bakanı ile Ticaret Bakanının, hususiyle petrol sahasında özel sektöre imkân verilmemesi için bu kanunu çıkardığına dair cümleler okudular ve bunun arkasından da şu mütalâayı ileri sürdüler: «İşte görüyorsunuz Atatürk devrinde çıkarılan kanun özel sektörü petrol alanında rol sahibi, vazife sahibi yapmayı istememiştir, menetmek istemiştir. Öyleyse Atatürkçü olabilmek için hiç olmazsa onun anlayışına uygun davranarak özel sektör petrol alanında rol almamalıdır. Mademki Hükümetin sevkettiği reform tasarısı buna cevaz vermiştir, öyleyse Atatürkçü değildir.»

Değerli arkadaşlarım, hatırlayacaksınız, tümü üzerindeki görüşmeler sırasında Atatürk devrinde çıkarılmış olan Petrol Kanununun maddelerini bendeniz okumuştum ve 2 nci maddesinde, petrolün özel şahıslar eliyle de aranıp işletilebileceğine dair hükümler bulunduğunu arz etmiştim ve hattâ müteakip maddelerinde, özel şahısların petrol sahasında vazife almaları halinde tabi olacakları ahkâmın neler olabileceğinin de tespit edildiğini arz ve izah etmiştim.

Arkadaşımı tekrar dinlediğim zaman, kendi kendime şu soruyu sormaktan kendimi alıkoyamadım: Eğer gerçekten o devrin Maliye Bakanı ve Ticaret Bakanı petrol alanında özel sektörü ve şahısları tamamen bu sahadan çıkarmayı öngörmüsse, yani arkadaşlarımızın tâbiriyle, kesin ve inhisarcı bir devletçilik ilkesi getirmiş ise, o takdirde Petrol Kanununun 2 nci maddesi nasıl olmuş da yer almış bu metinde, bu madde niçin reddedilmemiş? Bunu çok merak etmek ihtiyacını duymuş idim.

Değerli arkadaşlarım, gerçekten zabıtlar sayın sözcünün naklettiğinden ibaret olsa idi bu soru haklı bir soru olacaktı ve benim tereddüdüm gerçekten hepinize sarî olacaktı.

Zabıtları tekrar incelediğim zaman gördüm ki, zabıtlar bilemeyeceğim bir sebeple muhtelif noktalarından parça parça alınarak böyle bir zan hâsıl edilmek istenmiştir. Zabıtlar tamamıy-

le ve sadakatle dile getirildiği takdirde, 2 nci maddenin gerçekten bu kanunda neden yer aldığını kolayca anlamak mümkün olacaktır.

Şimdi müsaade ederseniz o zabıttan burada ifade edilmeyen ve meseleyi gerçekten açığa çıkaran bâzı noktaları da bendeniz okuyayım. Ancak, zabıtların tamamını okuyup vaktinizi almamak için, pasajlar okuyarak size gereken hizmeti arz edebilmek üzere, o tasarının ne getirmek istediğini ve tasarıdan önceki durumu da kısaca ifade etmeliyim.

Atatürk Devrindeki kanunun zabıtlardan gayet sarih anlaşılıyor ki, o kanun tedvin edilmeden evvel petrol meselesi 322 tarihli «Maadin Nizamnamesi» ne tabi imiş. Ne getiriyormuş Maadin Nizamnamesi? O zaman ki Sayın Bakan da ifade ediyor; «Bu, çok eski bir mevzuattır.» diyor. Şunu getiriyormuş: Herhangi bir vatandaş, bir dilekçe ile ben filân yerde petrol arayacağım dedimi, Devlet, otomatik olarak ona bu hakkı tanımaya mecbur kalıyormuş ve o vatandaş bulduğu takdirde yine ona diğer haklar müteselsil olarak veriliyormuş ve petrol aramayla ilgili faaliyetleri; gerek şahıs yaptığı zaman gerekse Devlet yaptığı zaman tanzim eden ciddî hükümler yokmuş, o saha başıboş imiş...

İşte, Atatürk Devrinde ilgili Bakan: «Petrol meselesi hayatî bir iktisadî unsur olduğu için, bu saha böylesine başıboş bırakılamaz. Bırakınız Türk vatandaşını, bir yabancı dahi gelir bir dilekçe verir; bir dilekçeyle de bütün haklar ve imkânlar elde edilir. Bu böyle olamaz. Bunu tanzim etmek lâzımdır. Bu hakkın tanınması için şartlar koymak lâzımdır. Tanınması halinde Devlete imkânlar elde etmek için birtakım müeyyideler, birtakım hükümler vazetmek lâzımdır. İşte bu maksatla bu tasarı getirilmiştir.» diyor.

Onun üzerine Trabzon Mebusu Muhtar bey müdahale ediyor ve; «Eğer bu tasarı gerçekten bütün bu sahaları Devlete inhisar ettiriyor ise, yeni birtakım kaideler koymaya ihtiyaç nedir? Hele şahıslarla ilgili hükümlerin yeri nedir, anlayamadım?» diyor.

Ticaret Vekili Alî Cenani Bey, biraz evvel yaptığım izahata muvazi mâruzatta bulunuyor ve; «Bu saha tamamıyle başı boştur. Mülkiyetin kime ait olduğu tespit edilmemiştir. Vatandaşlar bir dilekçeyle bu hakları başından sonuna elde edebilmektedir. Böyle tanzim edilmemiş bir ciddiyetsizlik içinde kamu hizmeti görülemez. Onun için hüküm getiriyoruz» diyor. Sayın Sözcü arkadaşımın, özel teşebbüs için birtakım naklettiği menfî anlamlar ihtiva eden cümleleri bu amaçla söyleniyor.

Ondan sonra, zannediyorum Yusuf Kemâl Bey, kendi mülâhazaları olarak; «Yani sizin anlayacağınız, bu sahaya bir Devlet inhisarı getirilmektedir.» diyor. Bunun üzerine Maliye Vekili Hasan Saka Bey söz alıyor ve aynen zabıtlardan okuduğum şu cümleleri söylüyor:

«Efendim, Muhtar Beyefendi, Vekil Beyin izahatının kendi noktai nazarlarını tatmin etmediğini söylediler. Bu kanunun ruhu Devlet lehine bir inhisar tesisi değildir.»

FETHİ TEVETOĞLU (Samsun) — Açık...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Yanlış duymuyorsunuz, zabıtlardan açık - seçik okuyorum efendim. Tekrar edeyim: «Bu kanunun ruhu Devlet lehine bir inhisar tesisi değildir. Elyevm petrol de dâhil olduğu halde umumî maadin bizde 322 tarihli bir Nizamnameye tabidir ki, kanun kuvvetindedir. Bu Nizamnamenin esasatı tetkik edilecek olursa; ne maadini Devletin mülkiyetinde addeden bir nizamnamedir, ne haricinde addeden bir nizamnamedir...» diye izahat devam ediyor.

Şimdi, bu münakaşalardan sonra getirilen hüküm de şunu koyuyor, diyor ki; (yine bu defada Atatürk'ün devrinde çıkmış kanundan aynen okuyalım» «Türkiye hududu dâhilindeki bilcümle arazide bitüm ve petrol ve müştakkatı tabiîyesi madenlerinin taharri ve işletilmesi hakkı Maadin Kanunu ahkâmına tabi olmak kaydıyle Hükümete verilmiştir.»

Değerli arkadaşlarım, şimdi sarih olarak görülüyor ki, Atatürk devrinde çıkarılan kanunun, yeraltı maden ve petrollerinin mülkiyetinin ve işletme hakkının Devlete aidiyetini tesçil ediyor 1 nci maddesiyle. 1960 Anayasası ne yapıyor? Aynı hükmü tazeliyor ve getiriyor.

Ayrıca, yine Atatürk Devrinde çıkmış olan kanunun 2 nci maddesi ne diyor. Hafızanızı tazelemek için maddeyi bir defa okuyayım:

«Hükümet bu hakkı bizzat veya efrat ve şirketler ile bilihtilâf berveçh-i âti istimal

eder.» diyor. Demek, Atatürk'ün Devrinde çıkan kanun sarahatle petrol alanında şahısların ve şirketelrin bu kanuna tabi olmak şartiyle vazife alabileceğini söylüyor.

Şimdi, zabıtlardan bunun böyle olduğuna dair size başka unsurları arz edeyim:

Arkadaşımızın naklettiği cümlesini beraber okuyalım:

«TİCARET VEKİLİ ALİ CENANİ BEY — Binaenaleyh, petrol madenlerinde efradın böyle bir hakkı ihraz etmesine mâni olmak için bu madde konulmuştur.» Hangi hak? Mülkiyet. Devam ediyor; «Yalnız Hükümet taharri ettirebilir yahut doğrudan veya efrat ile biliştirak yapar.» Diğer maddelerde onu izah ediyor; «Maddesine gelince mâruzatta bulunacağım» diyor.

Şimdi, bir başka yerden yine Ali Cenani Beyin konuşmalarında arz ediyorum: «Hükümet doğrudan doğruya yapmaz da efrat ile biliştirak bu madenleri taharri ettirmek isterse, o efrat bu ahkâma tabi olur. Diğer maddeleri geldiği zaman izah edilecektir. Efrat da iştirak edecek.» Ali Cenani Bey, «Efrat da iştirak edecek» diyor. Onu müteakıp, biraz evvel arz ettiğim gibi Maliye Vekili Hasan Bey söz alıyor. «Bu kanunun ruhu Devlet lehine bir inhisar tesisi değildir, boşluklar doldurulacaktır.» ve saire diye izahatta bulunuyor.

Şimdi aziz arkadaşlarım, bugün şu kadar yıllık maziden arkaya baktığımız zaman, birkaç noktayı sarahatle tespit ediyoruz:

Atatürk devrinde yeraltı servetlerimizin sahibinin Devlet olması gerektiği kanaatına varılmış, kanunun 1 nci maddesi tanzim olunmuş. Atatürk'ün torunları 1960 Anayasasının 130 ncu maddesiyle yeraltı servetlerinin sahibinin Devlet olduğunu ilân etmiş.

Atatürk'ün devrinde çıkmış kanunun 2 nci maddesi, «Bu sahada fertler ve şirketler birtakım kanunî ahkâma tabi olmak kaydıyle görev alabilirler» demiş. Atatürk'ün torunlarının yaptığı 1960 Anayasasının 130 ncu maddesinin ikinci fıkrası aynı ilkeyi benimsemiş; gerektiğinde Devlet, maden ve petrol gibi yeraltı servetlerinin işletilmesine kanunla şahıslar ve şirketler için açık izin verebilir veya bir başka tabirle; şahısların ve şirketlerin, yani hususî teşebbüsün bu sahada görev alması kanunun açık iznine tabidir» demiş.

İftihar edilecek, memnun olunacak bir gerçektir ki, Atatürk'ün devrinde tespit edebildiğimiz ihtiyaçlar ve getirdiğimiz ilkeler 1960'da da değerini aynen muhafaza etmiş, 1960 Anayasasına girmiş ve bugün de uygulanagelebilmektedir.

Değerli arkadaşlarım öyleyse, zabıtlar sadakatle aktarıldığında, metinler dikkatle tetkik edildiğinde hiçbir tereddüte mahal olmaksızın şu hakikat ortaya çıkmaktadır ki, petrol meselesinde Atatürk devrinde de, bizim Anayasamızda da kesin bir devletçilik ilkesi, inhisarî bir devletçilik ilkesi getirilmemiştir.

Bunu, özel bir dikkat ile sizlere arz ettiğim için ve dolayısıyle vaktinizi aldığım için özür dilerim. Buna ihtiyaç var idi. Çünkü sayın sözcü arkadaşım, bendenizin bu izahatıma rağmen tekrar söz alıp zabıttan belli noktaları naklederek; «Atatürk devrinde petrolde Devlet inhisarı vardı» görüşünün doğruluğunu iddia ve ısrarla ifade etmişlerdir.

Şimdi zannediyorum ki zabıtlardan bu kadar açık olarak yaptığım nakiller karşısında artık, Atatürk devrinde mesele neydi anlaşılmıştır ve artık «petrol politikasında özel teşebbüse yer verirseniz Atatürkçü olmazsınız» gibi yanlış bir noktai nazarda ısrar eden olmayacaktır ve böylece son bir defa daha bu nokta Yüce Heyetiniz huzurunda aydınlanmış olacaktır ve zabıtlarda da hiçbir nokta karanlık kalmayacaktır.

Aziz arkadaşlarım, şu mâruzatımdan sarih olarak görüleceği gibi, bizim getirdiğimiz amaç maddesi hem özel sektöre, hem Devlet sektörüne petrol sahasında görev vererek, imkân tanıyarak bir an evvel millî petrolümüzün yer yüzüne çıkarılması, petrol ithalâtçısı olmak veya daha az petrol hiç olmazsa ithal etmek şansına kavuşmak için, iki yönlü bir gayreti değerli bilerek çalışmalıyız. Amaç maddesini buna imkân verecek şekilde tanzim etmeliyiz, ki öyle tanzim etmişizdir. Onun için, ne eski metindeki münhasıran özel teşebbüs eli ve yatırımlarına, ne arkadaşlarımızın teklif ettikleri (Hiç şüphesiz noktai nazarlarına tam mânasıyle saygılıyız) münhasıran Devlet eli ve yatırımlarıyle bu işin başarılacağı gibi ifrat ve tefritlere katılmıyoruz ve Hükümet metninin, dolayısiyle komisyonlardan ve Millet Meclisin-

den tasvip görmüş olan metnin aynen kabulünü diliyoruz.

Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için saygılarımı arz ederim. (A. P. sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Tanyeri Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, buyurun.

Sayın Topaloğlu siz sıradasınız, ama Sayın Tanyeri Grup adına söz isteyince öne geçti.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Grup adına söz rica ediyorum.

BAŞKAN — Peki efendim.

Buyurun Sayın Tanyeri.

C. H. P. GRUBU ADINA SALİH TANYERİ (Gaziantep) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Müzakere ettiğimiz Petrol Reformu kanunu tasarısı, daha önce Geçici Komisyonda derinliğine, genişliğine tartışılmış, fikirlerimiz orada belirtilmiş; Hükümetin sevk ettiği tasarıdaki gerekçeye uygun olmayan fikirler de ortaya atılmış ve bunlar tartışılmıştır.

Burada tasarının tümü üzerinde yapılan müzakere sırasında da söz alan muhtelif arkadaşlarımız, reform konusu üzerinde görüşmüş ve bu kanun tasarısının Anayasamızın 130 ncu maddesi karşısında neden reform niteliği taşımadığını açıklık ve kesinlikle ifade etmişlerdi.

Şimdi, burada Sayın Bakan fikirlerini beyan ederken, evvelâ Grubumuzun Devlete inhisar tanımak gibi bir fikir ileri sürdüğü noktasından hareket etti.

Bizim konuşmalarımızda bu şekilde ileri sürülmüş bir fikir yoktur. Biz, Anayasanın 130 ncu maddesi karşısında mevcut 6326 sayılı Petrol Kanunu bir reform niteliği ile yeniden veya tadilen tedvin edilirken, bu 130 ncu maddenin lâfzına ve ruhuna uygun hareket edilmek lâzımgeldiği, partilerüstü bir anlayış ve Atatürkçü bir görüşle reformları gerçekleştirmek görevinde lulunan Hükümetin bunu dikkat nazarına alması gerektiğini ifade etmiştik.

Sevk tasarısının gerekçesinde bu reform ilkesi şöyle tanımlanmaktadır:

«Petrol reformu, Anayasanın 130 ncu maddesi hükmü gereğince petrol kaynaklarımızın millî yarara en uygun şekilde aranıp işletilmesinin yeniden düzenlenmesidir. Bu düzenlemede petrol aranması, çıkarılması ve tasfiyesi faaliyetleriyle petrol boru hatlarının Devlet kesimi içinde yer alması öngörülmektedir. Anayasamızın 130 ncu maddesinin ikinci cümlesinde yer alan (Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, Kanunun açık iznine bağlıdır.) hükmü de göz önünde bulundurularak; millî menfaatlere uygun görülen ve finansman desteği ile beraber üstün teknolojiye ihtiyaç duyulan hallerde, Devlet adına petrol faaliyetlerini yürütecek olan ihtisaslaşmış Kamu İktisadî Teşebbüslerinin yabancı sermaye ve teknolojiden yararlanabilmeleri baş vurulacak bir ihtiyaç olarak düşünülmüş bulunmaktadır.

Amaç :

Petrol kaynaklarımızı Devletin kontrolü altında bulundurarak Kamu İktisadî Teşebbüsleri eli ve yatırımlarıyle süratle geliştirmek; öncelikle ülkemizin tüketimini tamamen kendi kaynaklarımızla karşılamak ve üretimimizi petrol ihraç edecek seviyeye yükseltmek temel ekonomik amaçtır.

Politik ve stratejik nedenlerle petrol kaynaklarımızı mutlak olarak kendi kontrolümüz altında bulundurmak siyasal amaçtır.

Anayasanın 130 ncu maddesinin ruhuna ve maksadına uygun olarak eşitlik prensibi ve özel teşebbüse öncelik terk edilerek ihtisaslaşmış kamu kuruluşlarına petrol arama ve işletilmesinde öncelik tanınmıştır.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri tâyin edecekleri stratejiye bağlı olarak gereğinde bütün Türkiye arazisinde petrol arama ve işletme imkânına sahip olabilecektir.

6326 sayılı Kanunla Kamu İktisadî Teşebbüsü için söz konusu olan tüm sınırlayıcı hükümler kaldırılmış ve bunlar bir kısım malî yükümlükten istisna kılınmıştır.»

Şimdi, geçen görüşmelerde de bu konular bahis mevzuu olduğu zaman, Sayın Bakan şöyle bir soru: «Anayasanın 130 ncu maddesini yorumlarken, prensip ve istisna hükümlerinin nereden çıkarıldığını.» sordu. Biz de, «Bilgilerimizi teyit eden gerekçeden çıkarıyoruz» dedik. Burada da tekrar ediyoruz. Gerekçe şöyle diyor:

«Bu açık hükümler Devlet arama ve işletmeciliğinin esas, özel teşebbüs ve işletmeciliğinin ise istisna olduğunu göstermektedir.

Anayasanın 130 ncu maddesine aykırı düşen bu duruma son vermek için ikinci madde değiştirilmiş ve Devlete petrol kaynaklarının aranıp işletilmesine olanak sağlanmıştır.»

Sayın Bakan, geçen sefer olduğu gibi bugün de 792 sayılı Kanuna ve onun Meclis müzakere zabıtlarına müracaat ederek, 792 sayılı Kanunda özel teşebbüse müstakillen yer verilmediği hükmünün nereden çıkarıldığını sordular ve burada zabıtlardan bâzı pasajlar okuyarak, «Geçen sefer burada Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsünün okumuş olduğu pasajlar müzakere zabıtlarının tam metni olmayıp, bâzı kısımlar alınıp aktarılmak suretiyle belirtilmiş ve bu itibarla gerçek tam mânasiyle ortaya konulmamıştır.» dediler ve kendileri de aynı zabıtlardan çıkartmış oldukları metni gene pasajlar şeklinde burada iras ettiler.

Kanunu sevk eden Ticaret Vekili ne diyor? Bunu tam metin halinde okumakta isabet var. Ticaret Vekili şöyle diyor:

«Elde mevcut bir Maden Kanunu vardır. Bu kanun mucibince Türk ve ecnebi her fert bir istida ile muayyen bir sahada taharri hakkını istihsal eder. İstidayı vermekle beraber tabiatı ile hak kazanır, ruhsatnamesini alır, ruhsatnamenin ahkâmını itmam ettikten sonra imtiyaz alması mecburidir. Petrol madenlerinden efradın (yani özel teşebbüsün) böyle bir hakkı ihraz etmesine mâni olmak için bu madde konulmuştur. Yalnız Hükümet taharri ettirebilir. Yahut doğrudan doğruya veya efrat ile biliştirak yapar.» Efrat yalnız yapar demiyor. «Efrat ile biliştirak yapar.» Yani, Anayasamızın 130 ncu maddesinin ikinci fıkrasındaki gibi; arama ve işletme hakkı Devlete aittir. Devlet bunu ya kendisi doğrudan doğruya veya şirketlerle, özel teşebbüsle müştereken yapar, ya da son fıkra olarak, özel teşebbüse yaptırır; bu da kanunun açık hükmüne tabidir. Burada da aynı şey var: «Biliştirak yapar...» Şu halde 792 sayılı Kanunun esprisi Anayasamızın 130 ncu maddesinin ikinci cümlesindeki hüküm oluyor; Devletin özel sektörle iştirak halinde, ortaklık halinde işletmesi... Biliştirakten çıkan mâna bu.

Şimdi, merhum Ticaret Bakanı devam ediyor: «Diğer madenleri herkes istida ile taharri edeceğini bildirmek sureti ile bu hakkı ihraz eder. Binaenaleyh, o hakkı ihraz ve iktisap etmeyi men için bu madde konmuştur»

Milletvekillerinden bir tanesi soru soruyor; «O halde, 2 nci maddedeki Maadin Kanunu ahkâmına tevfikan hükmünü ne için koydunuz?» diyor: «Sebep ne? Devlet de Maadin Kanunu hükmüne mi tabi olacak? Bundan muradınız nedir?» diyor.

Sayın Ticaret Bakanı buna cevap veriyor. Sayın Bakan o kısmını okumadı: «Maddeye Maadin Kanununun ahkâmına tabi olmak şartı ile kaydı, Hükümet doğrudan doğruya yapmaz da efrat ile biliştirak, yani ortaklık kurmak suretiyle bu madenleri taharri ettirmek isterse, o efrat bu ahkâma tabi olacak?» diyor. Yani, ortak gidip de petrol aradığı zaman, ortaklığa rağmen Maadin Kanunu hükümlerine tabi olacak; ama ortaklığın Devlet sektörü kendi memurlarını göndermek, kendi sondajcılarını göndermek suretiyle arama yaparsa o takdirde Maadin Kanunu ahkâmına tabi olmak kayıt ve şartı ile hükmü Devlet için işlemez.., Cevap bu. Maddeye, «Maadin Kanununun ahkâmına tabi olmak şartı ile» kaydı, Hükümet doğrudan doğruya yapmaz da efrat ile biliştirak bu madenleri taharri ettirmek isterse, o efrat bu ahkâma tabi olur. Efrat da iştirak edecek; fakat ona tamamen vermiyor, bir grubunu veriyor.

Maliye Vekili Hasan Bey gayet kesin konuşuyor: «Hükümet adına konuşuyorum.» diyor ve.

«Âlelumum maadin hakkında herkesin ve hattâ ecnebi tebaasının serbestçe haiz olduğu hakkı taharrinin petrol madeni için de verilmesine imkânı siyasî ve idarî mevcut değildir. Bunu bir an evvel tahattur etmek lâzımdır.»

İşte, 792 sayılı Kanunun gerekçesi ve tefsirine esas olan müzakere zabıtları bunlardır.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Devamını lütfeder misiniz?

C. H. P. GRUBU ADINA SALİH TANYERİ (Devamla) — İşte, 792 sayılı Petrol Kanununun espirisi bu. Sayın Bakan buradan acaba 792 sayılı Kanunda yabancı şirketlerin petrol hakkına sahip olabileceklerini nereden çıkarıyor?

Gerek Komisyonda gerek burada uzun konuşmalara vesile olan 2 nci madde ne diyor?

«Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.»

Yürürlükteki Petrol Kanununun bu tasarı ile değiştirilmeyen 4 ncü maddesinde şu hüküm duruyor:

«Petrol hakkı iktisabı için yapılan bir talebin kabul veya reddedilmesinde, talebin millî menfaatlere ve kanunun maksadına uygun bulunup bulunmadığı nazara alınır.»

Şimdi, değişik 2 nci ve mevcut 4 ncü maddeler karşısında, petrol hakkı iktisabı talebini alan ilgili tereddüde düşecek. Kanunun maksadı nedir? «Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.» Bunu kim sağlayacak? 2 nci maddede açıklık yok. Eskiden vardı; «Özel sektör eli ile» deniyordu. Şimdi bu çıktı; açıklık yok. Bir defa, Devlet yok; yani 2 nci maddede Devleti bulmaya imkân yok. Millî menfaatlere uygun olmak 2 nci ve 4 ncü maddenin müşterek unsuru olduğuna göre; maksat, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmak, geliştirilmek ve değerlendirilmek oluyor. Bunu alan zat, «O halde» diyecek, «maksat bu olunca, bunu, sermayesi, üstün teknolojisi itibarı ile yabancı şirket daha iyi yapabilecek durumdadır. Her ne kadar 6 ncı maddede de Devlet adına petrol hakkı sahibi olmak kaydı varsa da, 2 nci maddede böyle bir şey yok; ben ruhsatı yabancı şirkete verebilirim.» Böylece, gerekçede mevcut, Anayasanın 130 ncu maddesinin ruhuna ve maksadına uygun olarak eşitlik prensibi ve özel teşebbüse öncelik terk edilerek, ihtisaslaşmış kamu kuruluşlarına petrol arama ve işletilmesinde öncelik tanınmıştır müdir fikri ortadan kalkmış olacaktır.

Sayın Bakan, eğer sevk gerekçenize, ona hâkim olan müdir fikre sadıksanız, maddenin verdiğimiz önerge istikametinde şu şekilde değişikliğe uğramasını lütfen kabul ediniz:

«Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının Kamu İktisadî Teşebbüsleri eli ve yatırımları ile süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde aranmasını, geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamaktır.

Millî menfaatlere uygun olduğu takdirde özel teşebbüse de müsaade, arama ve işletme ruhsatnameleri verilebilir.»

Bu şekilde bir tadil, amaç maddesini, Anayasanın 130 ncu maddesinin lâfzına ve esprisine en uygun bir şekilde tedvin etmiş; Devletin, 130 ncu maddenin birinci cümlesinin emrettiği şekilde petrol arama, işletme hakkının kendisine ait olduğu âmir hükmü buraya girmiş olur. Yoksa, arz ettiğim gibi 2 nci ve 4 ncü maddelerin müşterek unsurları karşısında, 6 ncı maddenin ilk fıkrasında, Devlet adına petrol hakkı kamu kuruluşlarına aittir hükmünün bulunmasına rağmen, bunu bu şekilde tefsir eden bir iktidar, bir Hükümet kamu kuruluşlarını petrol aramanın semtine uğratmaksızın, yabancılara petrol arama, işletme olanaklarını sağlar ve bundan da millî menfaatler kâr değil zarar görür.

Bu itibarla, verilen önergeye iltifat buyurulmasını ben de arz ediyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Bakan, söz istemiş bulunuyorsunuz. Tercihinizi İçtüzüğe göre istediğiniz zaman kullanırsınız.

Ancak, Sayın Gürsoytrak grup adına söz istemişlerdir. Sanırım Sayın Topaloğlu, Sayın Babüroğlu'da karşı görüşleri ifade edecekler. Acaba, bunları dinledikten sonra mı söz alırsınız, yoksa hemen istiyor musunuz?

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Sayın Başkanım, müsaade ederseniz, araya başka mülâhazaların girmesi mevzuun aydınlanmasını güçleştirebilir. Bir - iki kısa açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Hemen istiyorsanız buyurun.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Değerli arkadaşlarım;

Kıymetli sözcü arkadaşımın mülâhazalarını bir iki vesika okuyarak değerlendirmenize sunacağım.

Meclis Riyasetinden aldığım zabıtlardan aynen okuyorum:

«C. H. P. GRUBU ADINA İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Atatürk devrinde çıkan kanunun tutanaklarından, o zamanın bakanlarının ifadesi yabancılara taharri hakkı veril-

memesi konusundadır. Bu böyle olunca, bugün getirilen Petrol Reformu Kanununda da hiç olmazsa bunları asgarî şekilde kısıtlayacak, yani asgariye indirecek bâzı hükümlerin olması beklenebilirdi; hiç olmaması şayanı temenni idi.»

Demek ki sayın sözcü, resmen Cumhuriyet Senatosu Tutanak Müdürlüğünden aldığım ve size her zaman takdim edebileceğim bu zabıtlarda: Hiç olmamasını temenni etmektedir.

Zaten petrol konusunda sayın C. H. P. nin, son program değişikliğiyle de yabancı teşebbüse yer verilmediği herkesçe bilinmektedir. Binaenaleyh, kendilerine arzu etmedikleri, düşünmedikleri bir niyeti ifade etmiş değiliz. Sayın Topaloğlu'nun C. H. P. Grubu adına söylediği sözler bunlardır.

Tekrar arz etmek istiyorum:

İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Yanlış bir şey söyledim zannetmiştim de...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Yanlış söylemediniz. Söylediğinizi tekrar etmenizden ibaret benim ricam.

Biraz evvel konuşan değerli hatip arkadaşım: «Biz petrol plânında tüm devletçilik iddiasında bulunmadık» mealinde beyanda bulundular, öyle hatırlıyorum. Yanlış anladımsa...

SALİH TANYERİ (Gaziantep) — Bu kanunun müzakeresi sırasında; programımız olarak değil de...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Anladım efendim; evet, anladım.

Şimdi sayın sözcü arkadaşım, bu kanunun müzakeresinde biz bu iddia ve beyanda bulunmadık; ama programımızda var diyorlar. Bendeniz de arz ediyorum, biraz evvel de okudum, Riyasetin incelemesine sunabilirim, elimdeki metin tamamen Cumhuriyet Senatosu Tutanak Müdürlüğünden alınmış metindir: «Hiç olmaması şayanı temenniydi.» diyor arkadaşımız.

İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Ben bir şey söylememişim ki...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Aziz arkadaşlarım, bir diğer noktayı da kısaca tasrih edeceğim. Bendeniz zabıtlardan aynen arz ediyorum: Hasan Saka Bey; «Bu kanunun ruhu Devlet lehine bir inhisar tesiri değildir» diyor. Bu cümle zabıtlarda vardır.

Kaldı ki, kanunun maddesinde olan şeyin müzakeresi sırasındaki mülâhazalarla aydınlatılmaya çalışılması da, kanaatimce fazla bir zahmettir. Çünkü kanunun metninde açıkca söylenen şeyin ifadesi, maksadı vermek için yeterli görülmelidir.

Şimdi size Atatürk devrinde çıkmış Petrol Kanununun 2 nci maddesini aynen ve lâzım olduğu miktar ile okuyacağım. Madde 2 diyor ki:

«Hükümet bu hakkı bizzat veya efrat ve şirketler ile bilihtilâf berveçhi âti istimal eder.» Bilistirak demiyor. Buna dikkatinizi çekerim.

(A) fıkrasında: «Petrol ve müştakkatı madenlerinin mevcudiyeti fennen mahsus olan arazide Hükümet bizzat tahdit ve taharri ameliyatını icra eyler» diyor.

(B) fıkrasını aynen okuyorum: «Mütaharri bizzat Hükümet olmadığı takdirde...» Bu ne demektir? Demek efrat mütaharri olur. Olmadığı takdirde ne olur? Maddeyi aynen okuyayım: «Mütaharri bizzat Hükümet olmadığı takdirde petrol madeninin fennen mahsus olan mahallerinde istikşafatı iptidaiye ve jeolojiyede bulunmak üzere beheri beşbin hektarı tecavüz etmeyen mahdut bir saha dâhilinde bir sene müddetle ruhsatname ita ve istikşafat için tahsis olunan arazinin beher hektarı için mütaharriden şehri 1 kuruş ardiye ücreti peşinen ahzolunur.»

Demek ki, Atatürk devrinde çıkmış kanun açıkca 2 nci maddesiyle şahıslara bu sahada vazife görme hakkını tanımıştır.

Şimdi, kanunun maddesi bu iken, zabıtlardan eksik derlemeler yaparak şahısların bu sahada rol alamayacağını iddia etmenin yanlış olduğunu arz ettim ve mâruzatım zabıtlara ve gerçeklere tamamen mutabıktır.

Değerli arkadaşlarım, aslında bu tartışmayı yapmaya ihtiyaç yok idi. Mesele nedir? Arkadaşlarımızın isteği ile Hükümetin sevk ettiği arasında maksat açısından kendileri için mahzur zannettikleri bir husus mevcut değildir.

Bakınız neden değildir? Hükümetin sevk ettiği metin ne diyor? «Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının mil-

lî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.»

Şimdi arkadaşım soruyor: «Kim yapacak belli değil?» Burada isterseniz ilâve edebilirsiniz, Hükümet de katılır; hem özel sektör, hem Devlet eliyle yapılacağına dair şerh verilebilir, ama buna ihtiyaç yok. Neden yok? Çünkü aşağıdaki maddelerde Hükümetin hangi imtiyazlarla bu işi yapacağını, Hükümetin hangi önceliklere sahip olacağını bütün maddeler halinde sıralamışız.

O halde amaç maddesi amacı söylemek içindir; vasıtayı anlatmak için değildir. Aslında riyazî mantık onu icap ettirir ki, amaç maddesini yazarken amaca ait açıklamaları korsunuz, araçlara ait; yani kimlerin nasıl yapacağına ait hükümleri ise öteki mahkemelerde korsunuz, ama arkadaşlarımız buyuruyor ki, ille bu maddede söylensin. Söylenirse de, yine bu sahada Devlet ve özel sektör birlikte çalışabilir; söylenmese de, Devlet ve özel sektör birlikte çalışabilir.

O itibarla, değerli arkadaşlarım eğer maksatta mutabık iseler; yani özel sektörün de bu sahada görev almasına karşı değil iseler, ki teklif ettikleri metnin ikinci fıkrası buna cevaz veriyor, «millî menfaatlere uygunluk halinde Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilebilir» diyor; o halde bunun amaç maddesinde vasıta olmak itibarıyle yazılmamış olmasıyle yazılmış olması arasında hiçbir hukukî fark yoktur. Ancak Hükümet, amaç maddesine amacı, araçlar maddesine araçları yazarak mantığın icabına riayet etmeyi tercih etmiştir.

Arkadaşım diyor ki, «Bunu kim yapacak? Devlet ortada görünmüyor...» Efendim, gerek mevcut Petrol Kanununun, gerek reform tasarımızın pek çok maddesinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin; yani Devletin bu işi yapacağına dair pek çok madde var. Hattâ Devlet bu işi yaparken özel teşebbüsten şu, şu, şu noktalarda da öncelik taşıyacaktır diye pek çok maddemiz var. Devlete öncelik tanıyan birçok madde sevk ettiğimiz halde, Devlet yok nasıl diyeceğiz? Devlet var; hem de öncelikle var. Öncelik hakları alsın diye birçok madde koymuşuz. O halde Devletin yokluğundan söz edilemez.

Yine değerli sözcü arkadaşım buyuruyor ki, doğru anladımsa; «Olabilir ki, Devleti bu sahaya hiç sokmadan mündasıran özel teşebbüs eliyle bu işi yapılmaya kalkışılabilir...»

İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Ben öyle bir şey söylemedim.

SALİH TANYERİ (Gaziantep) — Ben söyledim.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Evet, birbirimizi herhalde iyi dinlemek ihtiyacında olacağız. Söylemedik diyorsunuz Sayın Topaloğlu; arkadaşımız söyledi.

Değerli arkadaşlarım, acaba bir Hükümet gelip, «Ben bu sahada Devleti tamamen çıkaracağım, münhasıran özel teşebbüsle bu işi yürüteceğim» diyebilir mi? Bunu ele alalım.

Bunu evvelâ mevcut mevzuat açısından ele alalım, sonra da fiilen bunun mümkün olup olmadığını araştıralım;

Aziz arkadaşlarım; 9 milyon ton petrol istihsal eden bunun 5,5-6 milyonunu ithal eden, buna döviz ödeyen bir memleket, bir gün bir Hükümet getirecek, kendi millî şirketini, aşağı yukarı 50 yıldan beri bu sahada yatırım yapmış, müessese kurmuş, adam yetiştirmiş, maddî kaynaklara sahibolmuş millî bir şirkete bir Hükümet çıkıp, «Hayır ben Devlet sektörünü bu sahadan söküp atıyorum, çalıştırmıyorum» diyecek. Niçin? Buna sormayacak mı o zamanki Meclis, o zamanki Türk Milletinin fertleri?;

«Senin petrol ihtiyacın var mı? Var. Özel teşebbüs tamamını karşılayabiliyor mu? Hayır. Öyle ise millî şirketini sen bu sahadan niçin çıkarıyorsun» demez mi?

Bir Hükümetin bunu yapabilmesi için aklını kaybetmiş olması lâzım. Başka bir şarta ihtiyaç yok. Bu mümkün müdür? Bu kadar ihtimal dışı şeyler teorik olarak düşünülebilir; ama fiilen mümkün olabilir mi muhterem arkadaşlarım?

Kaldı ki, bu kanunda siz Devlet teşebbüsünü hiçbir Hükümet bu sahadan çıkaramaz diye hüküm de koysanız, bu kadar teorik şartları düşünmeye yeltenirsek, imkân görürsek, onun da bir değeri yoktur. Neden yoktur Çünkü böyle aklını yitiren bir Hükümet Türkiye'ye gelecekse, bir Meclis çoğunluğuna

dayanarak gelecek. Meclis çoğunluğuna dayanarak gelen Hükümet, böyle bir niyetini gerçekleştirmekte âzimli ise, bu kanunu kolayca değiştirecek, çünkü kendi çoğunluğu var. O halde en büyük tahdit hükümlerini dâhi koysanız yine mânası yok.

Yine tümündeki müzakerelere atıf yaparak bir noktayı daha arz edeyim.

Türk Anayasası yeraltı kaynaklarının işletilmesinde, eğer isterse, özel kanunla Devlet teşebbüsünü tamamen hâkim kılabilir, özel teşebbüsü bu sahadan çıkarabilir. Bu Anayasaya uygundur arz ettim. Onun içindir ki, sayın Cumhuriyet Halk Partisinin bu sektörde tam devletçi görüşü benimseyen programı Anayasaya uygundur. Aynı şekilde bir başka siyasî parti çıkar, bu sahada devlete rol vermiyorum, tamamiyle özel teşebbüs eliyle yapacağım diye kanunun açık iznine bağlarsa, o da Anayasaya uygun olur. Çünkü, Türk Anayasası 130 ncu madde ile her iki imkânı da vermiştir, tıpkı Atatürk'ün devrinde çıkan kanunun ifade ettiği gibi.

Aziz arkadaşlarım; dün ve bugün gerçeklerimiz onu göstermiştir ki, Türkiye'de petrol alanında millî şirketimizden sarfınazar edilmesi mümkün değildir. O derece değildir ki, bunu düşünebilecek bir Hükümet (Biraz evvel çok sert bir tâbir kullandı, tekrar ediyorum) ancak aklını kaçırmış olmalıdır. Çünkü, bu memleket, petrolünü evvelâ millî şirketi eliyle çıkarmayı tercih edecektir, yabancılara bel bağlamayacaktır. Bizim reform tasarısında benimsediğimiz ve öteden beri savunduğumuz gibi evvelâ millî şirketimize bel bağlayacağız, bütün malî, iktisadî imkânlarımızı son haddine kadar kullanarak millî şirketimizi bu sahada rol sahibi yapacağız; ama «Sınırlarımız burada bitti ne yaparsak onunla yetinelim» demeyeceğiz. İşte burada ayrılıyoruz bâzı sözcü arkadaşlarımızla. Millî şirketlerimizi yapabildiğinin azamîsini yapmaya çalıştıktan sonra yabancılara da millî menfaatlere uygun olmak kaydı ile bu kanundaki hükümlere tabi olmak şartı ile «Gelin siz de petrol bulursanız size bu sahada imkân tanıyoruz» diyeceğiz.

Onun için Hükümetin noktai nazarını ve reform tasarısını bir anlayışı ifade ediyor zannı ile eleştirmek insaflı olmaz. Hükümet itidali temsil etmektedir, Hükümet ihtiyaçların ifadesine cesaretle tevessül etmiştir.

Tekrar ediyorum; önce millî şirketimizi ve teşekküllerimizi malî, iktisadî imkânlarımızı son haddine kadar kullanarak güçlendirmek, millî şirketimize ve müesseselerimize yapabileceğinin azamîsini yaptırmak, bu reform tasarısının, da, şu andaki Hükümetimizin de benimsediği bir numaralı ilkedir. Ama burada durmuyoruz, buna bir ilke daha ekliyoruz. Türkiye çok miktarda petrole muhtaçtır. Bunu döviz ödeyerek, en kıymetli maddemizi ödeyerek ithal ediyoruz. İthalden kurtulmak için millî menfaatlerimize uygun olmak kaydı ile bu kanundaki hükümlere uymak şartı ile yabancı şirketlere de «Gelin, petrol bulursanız size çalışma sahası tanıyorum» diyoruz.

Hiç şüphesiz ileride böyle bir Hükümet, böyle bir parti çıkarsa, Devlete rol vermeyelim veya burada yabancılara katiyen imkân vermeyelim, sadece Devletin imkânlariyle yetinelim, ondan sonraki petrolü de dışarıdan satınalalım diyenler olabilir. Biz bu her iki görüşe de saygı duyarız, ama kabul etmiyoruz. Kabul edilmesinin de millî menfaatlerimize uygun olmayacağına kesin olarak inanmaktayız.

Gerçekler önümüzdedir değerli arkadaşlarım. Şu anda 9 milyon ton petrol kullanmaktayız, bunun 3,5 milyon tonu Türkiye'den elde edilebilmekte, 5,5-6 milyon tonu ithal edilmektedir. En kıymetli kaynağımızı bunun için sarfediyoruz ve memlekette istihsal ettiğimiz petrolün de 2/3'sini özel teşebbüs çıkarıyor.

O halde, biz bu gerçekler karşısında bir gerçeği daha iyi görüyoruz; bugün 9 milyon ton petrol kullanan Türkiye, yarın çok daha büyük miktarlarda petrol kullanmak ihtiyaç ve mecburiyetindedir. O zaman şimdikinin pek çok katı döviz ödeyerek, hattâ bunun kısa gelecekte 270 milyon lirayı bulacağını dâhi söylemek çok kolaydır. Kıymetli dövizimizi dışarıdan petrol almak için harcamayı istemiyoruz. Biz, döviz karşılığı dışarıdan petrol almak yerine, yabancı da olsa Türkiye'de petrol çıkarmasını tercih ediyoruz.

Bunların hepsine tercih ettiğimiz bir başka ilkemiz daha var. O da millî şirketimizin, millî müesseselerimizin bunların hiçbirisine lüzum bırakmayacak derecede güçlenmesine çalışmaktır. Buna çalışıyoruz, çalışacağız ve bu Hükümet zamanında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı mâzide görülmemiş derecede büyük malî imkânlarla teçhiz edilmiştir. Rakamlara baktığımız zaman bunu göreceksiniz. Realist bir Hükümetiz, bütün gücümüze rağmen ihtiyaçlarımız karşısında yetersiz kalacağız, o zaman satınalmak yerine yabancı da olsa memleketten çıkarılmasını tercih etmekteyiz.

Değerli arkadaşlarım; sayın önerge sahiplerinin eğer muratları anlattıklarından ibaret ise, bizim maddemizle ciddî bir ihtilâf halinde olmadığı zanmındayım. Maddede söylenmemiş olmasının bir önemi yoktur. Aşağıdaki bütün maddeler Devletin rolünü kâfi derecede anlatmaktadır.

Bu tartışmayı aslında fazla gördüğümü de ifade etmek istiyorum; fakat buna ben de sebebiyet verdim, şunun için . Türkiye'de Atatürkçü olmak gerçekten değerli bir kriterdir. Atatürkçü olmak şöyledir, böyle değildir denir ise ve hiç şüphesiz savunma hakkımızı kullanarak Atatürkçülük o değildir demek hakkımız vardır, biz de bu hakkımızı kullandık.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Topaloğlu.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, biz grup adına istemiştik.

BAŞKAN — Özür dilerim, Sayın Gürsoytrak grup adına istemişti.

Buyurun Sayın Gürsoytrak.

M. B. GRUBU ADINA SÜPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Biz, burada 6326 sayılı Petrol Kanununun bâzı maddelerini değiştiren bir kanun tasarısını müzakere etmiyoruz. Partilerüstü Reformcu ve Atatürkçü niteliği ile hareket eden ve bir reform getirdiği iddia edilen bu tasarının gerçekte reformist olup olmadığı konusu üzerindeki meseleyi müzakere etmekteyiz.

Şimdi Atatürk zamanında şöyle olmuş veya böyle olmuş diye konunun dışına kaydırma çabalarını bir tarafa bırakarak, Hükümetin hazırlayıp getirdiği gerekçe ile elimizdeki metin arasındaki uyuşma veya uyuşmama; yani tutarlılık durumundan hareket ederek ve Anayasamıza ne derece uygun düştüğüne işaret ederek, bu maddenin nasıl olması lâzımgelmesi hususundaki görüşlerimi ifade etmeye çalışacağım.

Hükümetin, isterse kendinden önceki Hükümet tarafından kabul ve yazılmış olsun, benimseyerek meclislerin karşısına getirdiği gerekçede ifade edilen hususları da benimsemiş olması, faziletli ve yasalara inanan kişilerin normal tutumu olması gerekir.

Şimdi getirilen tasarının Hükümet gerekçesinde, Anayasamızın 130 ncu maddesine göre, tabiî servetler ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüsün eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.» demektedir.

Bu açık hükümler, Devlet arama ve işletmeciliğinin esas, özel teşebbüs arama ve işletmeciliğinin ise istisna olduğunu göstermektedir.

Gerekçedeki bu açık ifadeye rağmen, Sayın Bakanın bunun dışındaki birtakım görüşleri burada savunması, bizatihî benimsediği gerekenin açık ifadesine ters düşmektedir. Eğer Anayasamızın 130 ncu maddesinde Devlet arama ve işletmeciliğinin esas olduğu hükmü doğru ise, hiçbir siyasî parti yarın geldiği zaman, programında da yazmış olsa, devletçiliği bertaraf ederek tüm petrol ameliyesini özel teşebbüs eliyle yapamaz. Evvelâ kesin olarak Sayın Bakanla bu hususta beraber olmadığımıza işaret etmek isterim.

Şimdi yine gerekçede, «Özel teşebbüsün arama ve işletme yapmasına izin verilmesi, Devletin arama ve işletme hakkını hiçbir surette ortadan kaldırmaz» ifadesi, bizzat Sayın Bakanın görüşlerinin aksini ifade etmektedir. Biz burada şimdi, soruyoruz, Sayın Bakan gerekçesinde ifade ettiği hükümlerle mi beraberdir, yoksa şimdi böyle icabetti, öyle söylemek lâzımgeliyor diye yeni birtakım beyanlarda mı bulunmaktadır. Bunun hangisi

daha samimî ve doğru olanıdır? Eğer Bakan kabul ve beyan ederse, biz kesinlikle Anayasamızın 130 ncu maddesini, Hükümetin getirdiği gerekçede ifade edilen şekilde anlıyoruz ve doğrusunun bu olduğuna işaret ediyoruz.

6326 sayılı Kanunun 2 nci maddesi, ki kanunun «Birinci kısım» başlığı altında tadad edilmektedir, «Mülkiyet ve maksat» diyor. Şimdi Sayın Bakan son getirdiği tasarıda maksadı «Amaç» şekline çevirmektedir, bir nevi kelime oyunu yapmaktadır. Eski kanun petrol aranmasında nasıl esas olarak özel teşebbüsü kabul ve beyan etmişse; eğer biz de bir reform yapıyor isek, yaptığımız işin reform olduğunu iddia ediyor isek, «Amaç» kelimesinin arkasına sığınmadan kanunun 2 nci maddesinde kesin olarak Kamu İktisadî Teşebbüslerini zikretmemiz gerekir.

Yine Sayın Bakan konuşmalarında dediler ki, «Eğer maddelerde zaten biz Kamu İktisadî Teşebbüslerine öncelik tanıyoruz». Gerek aramada, gerek işletmede, gerek rafinajda birtakım imkânlar getiriyoruz, binaenaleyh maksadımız böyle oluyor. Eğer öyle ise, gelsin Sayın Bakan bizim görüşümüze katılsın, eğer görüşlerimiz aynı ise 2 nci maddeye «Kamu İktisadî Teşebbüsleri eliyle yapılacağı» ifadesini koyalım. Biz önergemizde teklif ettiğimiz hususla özel teşebbüs çalışmasını ortadan kaldırmıyoruz. Sayın Bakan öyle bir takdim yapıyor ki sanki önerdiğimiz 2 nci madde kabul edilecek olursa, bütün petrol ameliyesi tüm devletleşecek, özel teşebbüse hiçbir çalışma imkânı tanınmayacak. Önerdiğimiz maddede böyle bir hüküm yoktur. Bu noktayı da açıklığa kavuşturmak gerekir. O halde eğer beyanları ile tutumları arasında aynilik var ise, Sayın Bakanın normal olarak bizim görüşümüze katılması iktiza eder.

Şimdi 6326 sayılı Kanunun 2 nci maddesi aynen şöyle idi. «Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyeti Petrol kaynaklarının hususî teşebbüs eli ve yatırımları ile süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip, kıymetlendirilmesini ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dâhilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının aynı surette inkişafını sağlamaktır.»

Yeni metinde biz bunu nasıl ifade ediyoruz; yeni metin ikinci madde. «Maksat» kelimesi ortadan kaldırılmış; «Amaç» a çevrilmiş. Çünkü «Amaç» olursa, kaçamak yapmak kısmen tarifin arkasına sığınmak mümkün oluyor.

«Madde 2. — Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.» demektedir.

Muhterem arkadaşlarım, 6326 sayılı Kanunun ikinci maddesi hakkında Hükümetin gerekçedeki görüşü ne imiş, şimdi bunu okuyalım. Gerekçeden aynen okuyorum:

«İkinci madde, Devleti arama ve işletme yapmaktan ve özel teşebbüse rakip olmaktan alıkoymak maksadını gütmüştür. Bu husus 6326 sayılı Kanunun gerekçesinde yazılı olduğu gibi, Kanunun 6 ncı ve 121 nci maddelerinde yer alan hükümlerle de bellidir. Meri hükümler karşısında, Devletin arama ve işletme yapma olanağı yoktur.

Peki, biz maddeyi Hükümetin getirdiği gibi, biraz önce okuduğum tarzda bırakacak olursak; burada Devletin ismi geçmekte midir sayın arkadaşlar? Devlete bu imkân kapısını açıyor muyuz? Sayın Bakan «Gelecek siyasî iktidarların takdirine bağlıdır. İcabeder bir siyasî parti gelir, tüm özel teşebbüs eliyle bunları yapacağım diyebilir.» diyor. Eğer böyle ise...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Anayasaya göre, öyle değil.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — İşte Sayın Bakanla en büyük ayrım noktamız buradan doğuyor. Bunun Anayasaya aykırı olması mümkün değildir. O halde Hükümetin getirdiği bu ikinci maddenin Anayasaya uygun olabilmesi için, bizim önerdiğimiz teklifin kabul edilmesi asgarî müşterek şartımız olmak gerekir.

Eğer Sayın Bakan bu değişikliği kabul etmeyecek olursa, o zaman yine bir noktada da kendi gerekçesindeki beyanları ile büyük çelişkiye düşecektir. Bakın gerekçesinde ne diyor?

«İnsiyatifi münhasıran kendi genel petrol politikalarını yürüten yabancı şirketlere

bırakan ve bunlara arama ve istihsal yerine hampetrol ithalâtına dönük bir rafinaj monopolüne teşvik eden, eşitlik ilkesi adı altında Türkiye'nin kendi petrol kaynakları üzerinde tasarrufunu kısıtlayarak, çalışmalarını, hamlelerini ve muhtemel bulgularını engelleyen 6326 sayılı Petrol Kanunu..» diyor.

Eğer Sayın Hükümet, yazdığı bu gerekçeye hâlâ sadık ise, o zaman Anayasaya uygun da olması gereken ikinci maddenin, önerdiğimiz şekilde hüviyet alması iktiza eder ki yaptığımız iş bir ölçüde reform olsun ve gerçekçi olsun. Eğer reform olmayacak idi ise, getirdiğimiz tasarının adı «Petrol Reformu Kanun tasarısı» yerine, 6326 sayılı Kanunun bâzı maddelerini değiştiren veyahut bâzı geçici maddeler ekleyen, fıkralarını değiştiren bir tasarı hüviyetinde olması iktiza eder idi.

Şimdi yine gerekçede, Sayın Bakanın buradaki müdafaasını teyidetmeyen, desteklemeyen bir hüküm var. «Amaç» demiş. Hükümetin getirdiği kanunun ikinci maddesine bakıyoruz; orada da amaç diyor. Şimdi Hükümetin getirdiği «Amaç» başlığı altında, gerekçede Hükümet ne yazmış, müsaade buyurursanız aynen gerekçeden okuyayım. Hükümet, tabiî şimdi fikir değiştirmişse bir şey diyemem. Ben burada Hükümetin getirdiği kanun tasarısındaki gerekçe ile, son şeklini vermek üzere çalıştığımız maddeler arasında tutarlılığını sağlamaya çalışıyorum. Bütün gayretim bu noktaya yönelmiş bulunmaktadır. Amaç maddesinde şöyle diyor :

«Petrol kaynaklarımızı Devletin kontrolu altında bulundurarak Kamu İktisadî Teşebbüsleri eli ve yatırımları ile süratle geliştirmek; öncelikle ülkemizin tüketimini tamamen kendi kaynaklarımızla karşılamak..» Peki, Hükümet getirdiği kanun tasarısının gerekçesinde, «Amaç» başlığı altında bunu yazıyor da, kanun metnine geldiğimiz zaman, ikinci maddede Kamu İktisadî Teşebbüsleri kaydının konmasına niye karşı çıkıyor? Bunu anlamak ve izah etmek mümkün değildir.

Sayın arkadaşlarım; Hükümet der ki, biz getirdiğimiz «Amaç» maddesinde kıstas olarak, ölçü birimi olarak millî menfaatleri koyduk. Hükümetler yapacakları tasarruflarda millî menfaatlere uygun hareketi daima dikkatte tutarlar.

Biz de diyoruz ki, millî menfaatler iktidarlardan iktidarlara değişen kavramlar olabilir; nerede başladığı nerede bittiği belli olmayabilir. Millî menfaatlerde bir açıklık, bir sarahat mevcut değildir. Nitekim böyle olmadığını müsaade buyursanız yine Hükümetin getirdiği kanun tasarısından Hükümet görüşü olarak size takdim edeyim. Hükümet gerekçesinin beşinci sayfasında, maddelerin gerekçeleri başlığı altında, beşinci fıkrada;

«Anayasanın 130 ncu maddesine aykırı düşen bu duruma son vermek için ikinci madde değiştirilmiş ve Devlete petrol kaynaklarının aranıp, işletilmesine olanak sağlanmıştır.» diyor.

Tabiî ikinci maddede Devlete böyle bir imkân sağlanmamış; evvelâ burasına işaret edeyim, altını okuyayım. «Öte yandan maddeye 6987 sayılı Kanunla eklenen (.. Ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dâhilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının, aynı suretle inkişafını sağlamak...)» cümlesi, kanunun ruh ve maksadına ve millî menfaatlere uygun görülmediğinden çıkarılmıştır.»

Demek ki sayın arkadaşlar; eski Hükümet bu 6987 sayılı Kanunu çıkartırken herhalde o gerekçeden hareket etti; «Millî menfaatlere uygun olarak hareket ediyorum» dedi, o kanunu çıkardı. Şimdi Sayın Bakan, millî menfaatler ibaresinin tutarlı bir gerekçe olamayacağını, 6987 sayılı Kanunla getirilmiş hükmün, kanun metninden çıkarılmasını istediklerini ifade ediyorlar. O halde Sayın Bakan kanunun ikinci maddesine «Millî menfaatler» ibaresini koymanın yeterli ve kifayetli olmadığını bu kanunu hazırlarken yahut benimsediği zaman, gerekçedeki gibi benimsemiş; fakat sonradan maddenin yazılmasına gelince, karar değiştirilmiş.

Sonra sayın arkadaşlar, biraz önce değerli bir arkadaşım da burada takdim ettiler. Acaba 6326 sayılı Kanunda millî menfaatler yok mu idi? 4 ncü maddesini okuyayım, «Takdire esas olan kıstaslar» başlığı altında, 4 ncü maddede diyor ki :

«Petrol hakkı talebinin, millî menfaatlere ve bu kanunun maksadına uygun bulunup bulunmadığı...» demek varmış. Hükümet gerek-

çesinde ne diyor? 6326 sayılı Kanun, millî menfaatlerimize aykırı idi, Devletin arama ve işletme yapmasını engelliyordu, diyor. Anayasanın 130 ncu maddesine aykırıdır, diyor. Bu aykırılığı gidermek için, ben 2 nci maddeyi şu şekilde değiştirdim, diyor. Gerekçesini okuyunca hele şükür, hakikaten Hükümeti partilerüstü ve Atatürk'çü olarak benimsemek lâzım, Türkiye'nin gereklerine uygun bir gerekçe hazırlamış, tabiî o gerekçeye göre de, kanun tasarısının maddelerini tedvin etmiştir, diyoruz. Maddelere geliyoruz, bakıyoruz; gerekçe bir tarafta, madde 180 derece aykırı yönde. Olmuyor sayın arkadaşlar, olmuyor.

Demek ki, Hükümetin getirdiği 2 nci maddede, «millî menfaatlere» ifadesi meseleyi halletmeye yetmiyor. Biz burada tercihimizi koymaya mecburuz. Eski kanun koymuş, «Özel teşebbüs eliyle..» diyor. Şimdi de Bakan «Özel teşebbüs de olur, Devlet de olur.» diyor. Biz «Böyle doğru değildir.» diyoruz. Anayasamız diyor ki, «Devlet esastır.» O halde Devleti buraya koyacağız; koymadığımız takdirde, Anayasamıza uygun düşmeyebilir. Bunun takdiri Yüce Anayasa Mahkemesine aittir.

Ben Bakanla bir noktada beraberim; «Şimdiye kadar Anayasa Mahkemesine gidilmedi.» dendi. Doğrudur, o kadar siyasî meselelerle meşgul olundu ki, sosyal ve ekonomik meselelere maalesef henüz girilemedi. Yanımda, Anayasa Mahkemesinin, Mersin Limanının münhasıran ATAŞ grubunun kullanmasına aidolan hükümlerini Anayasaya aykırı bularak, iptal ettiğine dair hükmünün yayımlandığı Resmî Gazete de var. Eğer Bakan arzu ederlerse, Anayasa Mahkemesinin bu kararının tarih ve numararısna takdim ederim; yani 6326 sayılı Kanunla Anayasa Mahkemesine gidilecek olunursa, birçok maddelerinin değiştirilmesi mümkündür.

Şimdi huzurlarımızdan ayrılmadan önce, şu noktaya da dokunmak istiyorum.

Değerli arkadaşlarım; devletçiliği, burada bir nevi tabu, öcü, inhisar, bir felâketmiş gibi takdim etmeyi; bizatihî Atatürk'çü olduğunu iddia eden her ferdin kendi ahlâk anlayışına bırakıyorum. Atatürk'ün devrim ve ilkeleri içerisinde bulunan devletçiliği, bir felâket gibi bu kürsülerde göstermeye hiç kimsenin hakkı olmaması gerekir. Burada tüm devletçilik mi uygulanmalıdır, şu şeklide bir iktisadî formüle mi gidilmelidir hususu bir takdir hakkıdır; ama devletçiliği bir felâketmiş gibi dünyaya ve Türkiye'ye ilân etme hakkını, bu Anayasa yaşadığı müddetçe ve Türkiye Cumhuriyeti Parlâmentosu mevcut olduğu müddetçe, kimse kendisinde bulamaz ve ben Sayın Başbakandan rica ediyorum, devletçiliği bu kadar kınayan, hor gören ifadelere bu kürsüyü açık bulundurmamalarını hatırlatmak istiyorum.

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Samsun) — İşte o dediğiniz şeyin Anayasada yeri yok.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — Sayın Rendeci, siz Atatürk'çülüğü kabul ediyorsunuz; ama devletçiliği müstesna öyle mi. Bana laf attığınıza göre....

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Samsun) — Hayır, hayır, yasaklayalım diyorsunuz da.

BAŞKAN — Sayın Gürsoytrak ve Sayın Rendeci, karşılıklı konuşmalar olmamasını rica edeyim.

Devam edin efendim. Hatibin sözü kesilmesin. Sayın Gürsoytrak devam edin efendim.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım; biz burada Yüce Millete faydalı olması için getirilen tasarıların, Anayasamıza ve milletimize yararlı olması yönünde gayret sarfediyoruz. Ne bir siyasî iktidar olma arzumuz var, ne çabamız var. Anayasanın bize verdiği hakları burada Türk Ulusunun yararına, hiçbir menfaat düşünmeden, hiçbir şirketle ilişkili olmadan, yarın ayrıldıktan sonra herhangi bir yabancı şirkette veya özel şirkette ortak olmamak ve şahsî çıkar; yani maden ocaklarım, petrol kaynaklarım; petrol şirketinden hisse senetlerim olmamacasına tüm Türk halkının çıkarları önünde doğru olduğuna inandığımız fikirleri söylemeye gayret ediyoruz.

Burada fiilî bir durumdan bahsedildi. Ben şimdi Sayın Bakana soruyorum; ister Devlet diyelim, isterse sizin dediğiniz gibi kalsın, fiilî durum şu dakika değişebilir mi? Fiilî

durumun böyle olması, bunun özel teşebbüs öncülüğünde olmasına bir gerekçe olabilir mi? Fiilî durumun böyle olması, devletçiliğin önde olmasına da gerekçe teşkil etmez; ama bir gerçeği de kabul edelim 19 senedir bu dev şirketler Türkiye'de ancak gayet noksan imkânlarımızla desteklediğimiz millî şirketimizin yaptığı arama masrafları kadar, arama masrafı yapmışlardır; 1 milyar Türk Lirası civarındadır. Eğer, bu müdafaa ettiğiniz, toz kondurmak istemediğiniz bu şirketler, ciddî olarak Türkiye'de petrol arasalar idi...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Toz kondurmamak gibi bir düşüncemiz yok, tahrif etmeyin.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — Müsaade buyurun..

BAŞKAN — Sayın Bakan rica edeyim.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Şirketlerin savunucusu değilim.

BAŞKAN — Sayın Bakan, rica edeyim, yerinizden müdahale etmeyin, daima söz alma hakkımız vardır. Gelir burada söylersiniz.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI M. NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Lütfen.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — 19 yılda hiç olmazsa 19-20 milyar....

BAŞKAN — Sayın Gürsoytrak siz de cevap vermeyin.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — Efendim, Sayın Bakan..

BAŞKAN — Siz görüşünüzü ifade edin. Sayın Bakan rica edeyim, sizi söz sırasına tekrar yazıyorum.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — Görüşleri eleştiriyorum. Yoksa kişilerle uğraşmıyorum, şahsiyet yapmıyorum.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, hep Bakan mı konuşacak?

BAŞKAN — Buyurun Sayın Gürsoytrak.

M. B. GRUBU ADINA SUPHİ GÜRSOYTRAK (Devamla) — Hiç olmazsa, bu şirketlerin Türkiye'de asgarî 19 - 20 milyar Türk lirası harcaması gerekirdi. Bunu yapmadılar. Şimdi biz neden kamu teşebbüslerine öncelik verelim diyoruz? Eğer biz yine hâlâ yabancı şirketler Türkiye'de petrol arayacaktır, büyük aramalar yapacaklardır, rüyasına kendimizi kaptıracak olursak işte o zaman Türkiye'nin çok kıt olan dövizlerini devamlı olarak yabancı şirketlere, yabancı memleketlere kaptırmak mecburiyetinde kalırız. Biz diyoruz ki, kendi şirketimize öncelik verelim. Herhangi bir sınırlamaya tabi olmasın. Kanunda açıkça koyalım, kimden çekiniyoruz? Ben kanunuma «Kamu İktisadî Teşebbüslerinin araması esastır» dersem, bu kimi gücendirir sayın arkadaşlar, kimi gücendirir? Türkiye'de kanuna bunu koymak hakkı yok mu? Bunun Kamu İktisadî Teşebbüslerinin kanunun amaç maddesinde yer almasının şu bakımdanda faydası vardır.

Hiç olmazsa, direkt sorumlu olarak Kamu İktisadî Teşebbüslerinin yarın Milletçe yakasına daha sıkı sarılırız? Deriz ki, sana bu kadar imkânlar verdik, malî imkânlar sağladık, 250 mühendis ve jeolog karmasını hüviyetinde topluyorsun. Niçin Türkiye'de petrol bulamıyorsun? En modern teknolojinin yerinde eğitildin, mühendislik diplomanı aldın geldin, eline her türlü araç ve gereci verdim, Türkiye'de petrolü bulacaksın, diyebilirim. Ama, hâlâ 19 yıl önceki gibi; efendim, Türkiye'nin sermayesi kıt, teknolojisi kısır, gücümüz yetmez, yabancılar gelsin... Tabiî, diğer maddelerde de temas edeceğiz; hiçbir uygar devletin tanımadığı kadar fahiş avantajlar vermiş olmamıza rağmen, Türk mevzuatına aykırı, yabancı şirketlere çıkarlar sağlamış olmamıza rağmen 19 yıl zarfında yabancı şirketler, Türkiye'de petrol bulmamışlardır denirse, kusurlu olunmaz. Beşinci, altıncı bölge; Türk Ulusu'na o bâzı hatiplerimizin yerdiği Türk mühendislerinin, Türk sermayesinin, Türk teknolojisinin hediyesidir. Yabancı şirketler, ancak o sahaları kanunların açık hükümlerinden yararlanmak suretiyle istismar etmişler.

O bakımdan, şöyle toparlıyorum;

1. Eğer, kanunun 2 nci maddesi Anayasa'mızın 130 ncu maddesine uygun olacak ise;

2. Hükümet, gerekçesine sadık kalacak ise;

3. Türkiye'de hakikaten bir reform yapacak isek;

Kanunun 2 nci maddesinde Kamu İktisadî Teşebbüslerinin yer alması zarurîdir ve faydalıdır.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Bakan, hemen mi konuşacaksınız?.. Deminde ifade ettiğim gibi istediğiniz zaman söz hakkınızı kullanabilirsiniz.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Hemen, Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun.

Sayın İnkaya, sizi de söz sırasına yazdım.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Niğde Milletvekili) — Değerli arkadaşlarım;

Bir kanun tasarısını müzakere ediyoruz ve doğruyu bulmaya çalışıyoruz; varsa, eksikliklerimizin giderilmesine iyi niyetle gayret ediyoruz. Bunda, hepimizin aynı hulûs ile çalıştığından şüphe etmememiz gerekir. Bu neticeye varmanın doğru yolu da birbirimizi doğru anlamaktır, söylediğimizin sınırları içinde değerlendirmektir, söylediklerimizi söylemiş gibi, düşünmediklerimizi düşünmüş gibi gösterir isek, o zaman müzakereler hem uzar hem de doğruyu bulmakta güçlük çekeriz.

Ben son bir defa daha sizden özür dileyerek, bir hususu açıklamak ihtiyacındayım.

Bir siyasî mücadelenin ortamında bu tasarıyı savunmaya çalışıyorum. Başından beri söylemediklerimizi söylemiş farzederek, açıkça ve ısrarla söylediklerimizi hiç söylenmemiş farzederek belli bir mahkûmiyet ilâmına tabi kılınmak isteniyoruz. Bunu bâzı arkadaşlar maksatlı olarak yapıyorlar. Tabiî, herkesin mücadelede metot seçme hakkı vardır; fakat zannedilmesin ki, Türk Milleti herkesin söylediğini gereği gibi değerlendirmez.

Sayın arkadaşımdan hiç beklemediğim bir mukabele gördüm; buyurdular ki, toz kondurmadığınız yabancı şirketler.

Benim, yüce Meclise bu tasarı geldiğinden beri Meclislerde, komisyonlarda ve basın önünde yabancı şirketlere toz kondurmamak gibi bir anlayış ve beyan içinde olduğumu bir tek kelimesiyle gösteremezsiniz. Yabancı şirketlerin birtakım kusur, eksik ve hattâ kasıtlı davranışlarını bildiğimiz için bu reform tasarısını hazırladık ve bu eksik, kusur ve kasıtlı davranışları önlemek için hükümler getirdik. Eğer birbirimizi anlayacak isek, insaf ile anlamak ihtiyacında ve mecburiyetinde isek, bunu böyle görmek lâzımdır. Eğer yabancı şirketlere toz kondurmayacak kadar kendilerini beğenmiş isek, bu tasarıyı niye getirdik, söyler misiniz?

Aziz arkadaşlarım; biz meseleye gerçekçi gözle bakıyoruz. Bir ifradı veya tefridi benimseyip onun savunmasının rahatlığını tevzi etmedik. Gerçek ne ise, gerçeğe saygılı olmaya çalıştık. Elbette yabancı şirketlerin birtakım eksik, kusur ve kasıtlı hareketleri ve hiç şüphesiz daima kendi menfaatlerini gözönünde bulunduracakları gerçeği, Hükümetinizin malûmudur. Elbette, yabancı şirket bizim kara gözümüz için gelmeyecektir; kendi menfaati için gelecektir; ama biz diyoruz ki, kendi menfaati için dahi gelse, onunla bizim millî menfaatimiz iştirak halinde ise, öyle hükümler vazedelim ki, millî menfaatlerimizi zedelendirmemek şartıyle, millî menfaatlerimizi sağlamak kaydıyle onun da kendi menfaatini sağlaması mümkün olan ahvalde gelsin çalışsın. Zannediyorum son derece sarih bir mâlumatta bulunuyorum.

Arkadaşlar, «Yabancı şirketlerin hiçbir faydası yoktur kovalım,» demek kolaydır. Kovalım. Bir küsur milyar yatırımları var, onu ödeyelim. İki buçuk milyon ton istihsalleri var, bununla her şeyimiz hal olmuyor ki. Bir Irak olsak, bir İran olsak; yabancı şirketlerin bulduğu petrol kaynakları son derece mükemmel, bizim ihtiyacımızı karşıladıktan başka ihraç gelirlerimizi de pek çok artırıyor olsa, o zaman gerçekten yabancı şirketlere karşı başka bir politikanın uygulanmasını ben de savunurum; ama durumumuz o değil ki. Durumumuz şu : Millî imkânlarımızla bir milyon ton kadar istihsal edebiliyoruz, iki buçuk milyon ton kadar da onlar istihsal ediyor, buna rağmen beş buçuk altı milyon ton ithal ediyoruz, binaenaleyh eksik hareketlerini, kusurlu ve kasıtlı hareketlerini düzeltecek hükümler getirerek onlar çalışmaya devam etsin diyoruz. Bu, bir itidalin, ölçünün, gerçeğe ve ihtiyaca saygının davranışıdır, aziz arkadaşlarım. Bunu bir yabancı şirket savunuculuğu olarak görmemenizi rica ederim. Görülemez de bu; insaflı da olmaz, haklı da olmaz. Sonra, bu tip ithamlar bu sertlikte cevapları da gerektirir. Hükümetinizin her üye-

ye olan saygısı buna mânidir. Ama, reddederim.

Bir başka noktayı daha arz edeyim :

Biraz önce sarih olarak söyledim : Hükümetin bir numaralı ilkesi millî, malî ve ekonomik imkânlarımızı sonuna kadar kullanarak millî kuruluşlarımızla ne yapabileceksek yapmaktır. Yabancıya bel bağlanamaz; bunda beraberiz. Bunu söylüyorum, efendim, bunu Hükümet ilke olarak söylüyor ve ilân ediyor. Hükümeti, Devlet sektörünü dışarıya atmaya çalışıyor veya atmaya çalışanları savunuyor gibi takdim etmek insaf ile bağdaşır mı? Yanlış olur, arkadaşlar.

Biz, bâzı değerli arkadaşlarımızdan nerede ayrılıyoruz? Millî imkânlarımızı sonuna kadar kullanalım ve duralım diyorsunuz; biz de, durmayalım orada, millî menfaatlerimizle bağdaştığı ölçüde yabancı şirketler de çalışmaya devam etsin diyoruz. Birbirimizi doğru anlayalım, birbirimize doğru karşılık verelim ki, biz de tenevvür edelim. Hükümet, hiçbir zaman hatasını göre göre ısrar etmek, hakikatlere sırt çevirmek gibi bir anlayışın içinde değildir ve iyi niyetle bütün görüşleri takip etmekte ve istifadeye çalışmaktadır. Politikamız sarihtir; millî imkânlarımızı (malî ve ekonomik) sonuna kadar kullanıp, millî şirketimize yapabileceğinin azamisini yaptıralım. Bunda bütün kanatlarla beraberiz; ama burada durmayalım, millî menfaatlerimize uygunluk kaydıyle yabancı şirketler çalışmaya devam etsinler. İşte bu ikinci kısmı beğenmiyorsunuz. Tamam, bunu tartışalım, bunun argümanlarını söyleyelim. Bu kadar açık söylüyoruz.

Şimdi yine sayın Sözcü arkadaşımdan beklemediğim bir başka noktayı ifade edeyim. Arz ettim, senelerden beri yüce Senato'nun müzakerelerine şahit ve muhatap olan naçiz bir arkadaşınızım. Ben, yüce Senato'da daima insaflı ve çok haklı eleştirilere rastlamışımdır ve buna alışmışımdır. Şimdi arkadaşım bakınız ne diyorlar :

«Hükümet, (maksat) kelimesini (amaç) a tahvil edip, onun arkasındaki tevillere sığınıyor.

Eğer Türk Dil Kurumunun sözlüğünün 507 nci sayfasından «maksat» kelimesinin karşılığını okuyorum; «amaç, erek, istek» Demek ki Hükümet «maksat» kelimesini mâsum bir anlayış ile Türkçeleştirmiş, «amaç» yapmış. Türk Dil Kurumu da bunun böyle olduğunu söylemiş.

Öyle ise çok rica ediyorum değerli arkadaşlarım, neyi aramak istiyoruz? Bilelim. Eğer mutlaka suçlamak ihtiyacındaysanız bir diyeceğim yok ve artık cevap da vermeyebilirim. Çünkü, mutlaka suçlamak ihtiyacında olanın kendisini tatmin etmek durumu vardır. Ona saygı duyarım; ama bir yanlış anlamanın neticesi olarak bu itham varsa, onu düzeltmeye çalışıyoruz.

Arkadaşım buyuruyor ki, millî şirketimiz kısır bırakılmış.

Şimdi ben size rakam arz edebilirim. Komisyonda da defaatle arz ettim. Millî şirketimize en büyük malî kaynaklar bu Hükümet tarafından verilmiştir. Hangi tarihte bu şirketin kısır bırakıldığı iddiasındaysanız, tarih söylersiniz, belki de sorumlularını aranızda bulursunuz.

Şimdi bir sonuncu noktayı daha arz edeyim; gerekçe ile madde arasında bâzı çelişkilerden söz ediliyor.

Değerli arkadaşlarım, gerçekten bâzı çelişkiler vardır; ama Komisyonda bunu ben kendilerine defaatle ve açıklıkla arz ettim. Sebebi şudur : Birinci Erim Hükümeti zamanında bir tasarı hazırlanmış, bir gerekçe ile beraber Hükümete gönderilmiş. Hükümet, bu politikayı müfrit bularak benimsememiş. İkinci Erim Hükümeti gelmiş, tasarıyı maddeleriyle düzeltmiş; fakat gerekçede, tasarıda yaptığı düzeltmelere uygun bâzı düzeltmeleri yapmayı ya ihmal etmiş veya dikkatinden kaçmış. Olabilir, bilemiyorum, itham etmiyorum. Dolayısıyle, yer yer gerekçeden bâzı cümleler maddedeki amacı aşar şekilde ifade edilmiş oluyor.

Şimdi arz ettim, bizim Hükümetimiz iş başına geldiği zaman ya bu tasarıyı tümü ile geri alacak, gerekçesini ıslah edecek idi, maddelerini kendisine göre yazacak idi, bu bir yoldu; ama biz bu yolu seçmedik. Niçin? Reform tasarılarının müzakeresi gecikmesin istedik. Benimseyelim, nasıl olsa Meclislerde düzeltilir dedik; nasıl olsa Meclislerde maksadımızı anlatırız dedik; zaman kaybetmektense, bu düzeltme külfetine razı olalım dedik ve benimsedik. Bunu, Ko-

misyonda arz ettim. Arkadaşlarımız bu gerçeği de söyleseydiler, tezatları kullanarak Hükümeti itham etmek isterken, gerçeklere saygıyı da birlikte taşıyarak bu gerekçe Hükümetin değildir, Hükümet şu maksatla tümünü benimsemiştir deseydiler, söz almak ihtiyacım olmayacaktı. Gerçeğe saygımız varsa, bunu da söylemeliyiz.

Değerli arkadaşlarım, yer yer gerekçe ile maddeler arasında maddeyi aşan bâzı mütalâalar bulunabilir. Bunun sebebi, arz ettiklerimden ibarettir, bu günâh Hükümetin değildir.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Olur mu böyle bir şey, Sayın Başkanım?

ENEJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Onu sizin anlayışımıza göre tayin etmek mecburiyetimiz var mı?

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sizin gerekçenizle maddeniz arasındaki çelişkiyi söylememeye de bizim mecburiyetimiz var mı?

BAŞKAN — Sayın Gündoğan, lütfen...

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Hiç şüphesiz her hatip gerekçe ile madde arasında bâzı farklar bulmuşsa bunu söyler; ama eğer gerçek saygısı varsa, bir şey daha söyler. O da, Hükümetin bu farklı, benim biraz evvel arz ettiğim şekilde izah ettiğini de söyler ve ben de o zaman söz almam. Çünkü, gerçekler böyledir ve izahı da yapılmıştır derim. Ama, bu farkı, bu tesadüfi mecburiyeti itham etmek için kullanmak kastı ile tek taraflı söylerseniz, en az gerçeği söylememiş olursunuz.

Değerli arkadaşlarım; müzakereleri daha çok uzatmamak ve vaktinizi almamak için bundan böyle Hükümeti gerçeklere gereği kadar itibar etmeyerek itham edecek arkadaşlarımıza mecbur olmadıkça cevap arz etmeyeceğim. Onlar varsın, itham etmek ihtiyacını tatmin etsinler.

Bir defa daha ifade ediyorum. Hükümeti, yabancı şirketlerin savunucusu, kendilerini de millî şirketimizin hamisi rolünde göstererek bir siyasî mücadele kazanılamaz. Çünkü, temelinde hakikat ve fazilet bulunmayan hiçbir mücadele başarıya ulaşamaz.

Teşekkür ederim. (A. P. sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Topaloğlu, buyurunuz.

HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — Sayın Başkan, Sayın Bakana bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Hay, hay.

HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — Yanlış anlamadıysam, «Bu tasarı, bizim Hükümetin getirdiği tasarı değil» dediler.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Yanlış anladınız. Bu tasarı, Birinci Erim Hükümeti tarafından hazırlanıp, İkinci Erim Hükümeti tarafından gerekçesi kısmen, maddeleri kısmen tadil olunan ve o Hükümet tarafından Meclislere sunulan, bizim Hükümet tarafından da benimsenen bir tasarıdır.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) — Soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Gürsoytrak.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) — Sayın Bakan ifade ettiler, dediler ki, gerekçede beraber olmadığımız taraflar var.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Pek nadir olmak üzere.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) — Şimdi acaba lütfedebilirler mi, hangisini benimsiyorlar, hangisini benimsemiyorlar? Ki, biz de fazilet çizgisini doğru tayin edebilelim. Gerekçelerinden hangi maddelerin gerekçelerini benimsiyorlar, hangisini benimsemiyorlar? Tümü hakkındaki genel amaç ve amaç maddelerindeki benimsemedikleri hususlar nelerse burada zabta geçirtmeli. Yoksa aksi halde ezbere konuşulur.

BAŞKAN — Yalnız görüşülen bu ve ikinci maddelerdir. Bu maddelere ait olmak üzere cevap vereceksiniz, efendim. Diğer maddelerin gerekçesine sırası gelince cevap vereceksiniz.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan; Hükümet neyi, ne derece, nasıl anladığını aylardan beri komisyonlarda, genel kurullarda zabıtlara tesçil etmiştir. Eğer arkadaşımız bunu öğrenmek ihtiyacındasalar, zabıtlar emirlerindedir.

Başka sayın Başkanım, hizmete sunulacak nokta?..

BAŞKAN — Buyurunuz.

ENERJİ VE TABİÎ KAYNAKLAR BAKANI NURİ KODAMANOĞLU (Devamla) — Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Topaloğlu, buyurunuz.

İHSAN TOPALOĞLU (Giresun) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Konuşmama Sayın Bakanın en son ifadesiyle başlayacağım. «Bu kanunun esası Birinci Erim Hükümeti zamanında hazırlandı» dediler. Doğrudur. İktisadî Kurul'dan geçti ve ondan sonra bir muamele görmedi, ikinci Hükümete intikal etti ve değişti geldi.

Birinci Erim Hükümetinde müfrit görüldüğü için reddedilmiş diye bir durumu ben bilmiyorum. Bir defa Sayın Bakan burada bir hataya düşmüştür.

Değerli arkadaşlarım; Sayın Bakan bundan önceki konuşmasında, son ifadeleriyle sanki burada memleketin ham petrol ihtiyacını karşılamayacak bir politikayı savunan kişiler varmış gibi, memleketin artan ihtiyaçlarını gözönünde tutarak bir politika izlediklerini ifade ettiler.

Şimdi burada her grup esasen politikasını memleketin artan ihtiyacına göre ayarlaması lâzım geldiğini, ancak bu ihtiyacın hangi yolla karşılanacağı hususunda ayrı görüşler savunmuşlardır.

Ben Cumhuriyet Halk Partisinin üyesi olarak Devletçi bir görüşteyimdir. Birinci kanunun temeli hazırlanırken, Parlâmentonun komposizyonunu, teşekkülünü gözönünde tutarak, teklif ettiğimiz maddelerde «Esas Devlet olmak üzere ancak yabancılara millî menfaatlere uygun olduğu zaman Hükümet tarafından müsaade verilir.» hükmünü getiren bir madde teklif etmiştik. Hazırlanan bu taslağı Meclise teklif halinde getirdik. Benim buradaki çabam, daha çok o birinci kanunun esasına sadık kalıp maddeleri değiştirerek, gerekçesiyle maddeler arasındaki muvazeneyi temin içindir. Teklif ettiğimiz maddede kabul edilirse, gerekçeye uygun bir madde kabul edilmiş olacaktır.

Burada yıllardan beri savunduğumuz konular var. Memleketin ham petrol ihtiyacının gittikçe arttığını, yabancı şirketlerin bu memlekette (Tabiî yıllara göre söylemiştim) yıllara göre ihtiyacı karşılayan bir faaliyet içinde olmadığını, bugün değil çok evvelinden söylemiş kişiler olarak bunun üzerinde ısrar etmek durumundayız. Bu politika eğer yabancılara dayanarak veya onlara ümit bağlayarak gidecek olursa, bugün dünyada gelişen petrol politikası karşısında Türkiye'nin durumu çok zor duruma girecektir.

Bugün dünyada gelişen petrol politikası, Amerika'nın, Japonya'nın ve Avrupa'nın artan büyük ihtiyaçları karşısında süratle fiyat artışlarına doğru gitmektedir. Yapılan bir hesaba göre, Amerika'da her ton petrolün tekabül ettiği kömür maliyetlerine kıyas ederek varilinin 7 dolara kadar çıkması ihtimali vardır. Böyle bir durum olduğu zaman, Türkiye'nin artan ihtiyaç karşısında ne kadar büyük rakamlara varan döviz ödeme durumuyla karşı karşıya kalacağını göreceğiz. Biz diyoruz ki, işte böyle tehlikenin önlenmesi Türkiye'de petrol istihsalinin Devletin ağırlık kazandığı Kamu Teşebbüsleri eliyle yapıldığı zaman mümkündür. Tefrittir, ifrattır kelimeleriyle bunları izah edemezsiniz veya biz en uygun şekli getirdik demek de bu tehlikeyi önlemeye kifayet etmez.

Memleket ihtiyacını, hattâ daha fazlasını karşılamak, memleketimizi ihracatçı memleket olarak görmek için getirilen kanunun 19 yıllık tatbikatının sonucu meydandadır. Bunun karşısında tedbir almak lâzım. Bugün yatırımlar, 1 milyar yatırım yapılırsa memleketten giderdi iddialarını doğru karşılamak mümkün değil. Ortalama 60 milyon liralık bir yatırım yapan 50'ye yakın yabancı şirketin bu yatırımlarını Türk Devletinin yapmaya gücü vardır, tekniğini de dışarıdan almaya imkânı vardır. Bu konuşmalar bizi aldatmamalıdır.

Değerli arkadaşlarım, hedefi gayet açık çizmemiz lâzım. Eğer kanunun içerisindeki maddelerde Devlete öncelik veriliyorsa, «Kamu İktisadî Teşebbüsü» tâbirini maddeye açıkça koymakta kanunun insicamı bakımından yarar vardır. Açık olarak amaç konmalı, hangi şartlarda yabancı şirketlerin gelmesi de açıkça orada yazılmalıdır. Biz teklifimizde bu maddeyi getirdik.

Değerli arkadaşlarım, bundan önceki genel görüşmemizde benim Atatürkçü görüşü izahım vardır. Şunlardan bahsederek başladım; Atatürkçü görüş 1923'ten sonra 792 sayılı, daha

sonra 2189 sayılı, daha sonra 2804 sayılı Maden Tetkik Arama Kanunu ile ortaya çıkmıştır. Ben izahımı yaparken sayın Bakanın da okuduğu gibi, 792 sayılı Kanunda yabancılara imkân verilmediğini açıkladım, açık olarak söyledim. Konuşmaya başladığım zaman sayın Bakan benim bir çelişkimi bulur diye tereddüde düşmüştüm; ama zaptı kendisi okuduğu zaman benim doğru söylediğim meydana çıktı. Şu kanunun eski yazıyla yazılan gerekçesi elimde, arzu ederseniz baştan aşağı okurum. Burada hiçbir şekilde yabancılara arama imkânı verilmemiştir. Hatta Atatürk'ün devrinde gelişen imkânlar içerisinde zamanla Türk özel teşebbüsü de petrol arama hakkını alamamıştır, MTA tek arayıcı olarak kalmıştır. Bu kanunun çıkışından evvel Standart Oil Of Newjersey arama teklifi yapmış, Türkiye'de müsaade alamamıştır. Ben bunları açıkladım ve bu kanaati ve ilgiyi muhafaza ediyorum.

Şimdi, eski yazılı gerekçeden okuyacağım; «Alelumum maâdin hakkında herkesin ve hattâ eenebi tebasının serbestçe haiz olduğu hakkı taharrinin, petrol madeni içinde verilmesine imkânı siyasî ve idarî mevcut değildir.» der Hasan Saka. Bunun uzun uzun şartlarını izah etmektedir, ama şu cümle Atatürk devrinin yabancılara bir imkân vermediğini açıkça belirtmektedir. Onun için bu münakaşayı daha fazla uzatmak istemiyorum. Sayın Bakan burada tutanakları kendi anlayışı içinde okumak çabası içindedir. Bu kanunun fayda vermediğini, 2189 sayılı Kanunun çıktığını, onun gerekçesini de ayrıca okumuştum.

Değerli arkadaşlarım; bu sebeple diğer önemli bir konuya gelmek istiyorum. Bugün savunulan konu, demin de söylediğim gibi, yabancı şirketlerin 2,5 milyon ton istihsal yaptığına dayandırılmaktadır. 1954 yılında Petrol Kanunu çıkarken dayandırılan gerekçe, demin de söylediğim gibi, Türkiyede petrolün bolluğu ve ihracatçı ülke haline gelmesi, (O günkü rayiçle 5 milyar Türk lirasıdır, bugünkü rayiçle 27,5 milyar Türk lirası eder.) Döviz sağlayacağı gözönünde tutularak kabul edilmişti. Bugün 2,5 milyon ton istihsal yapma durumunda olan şirketlere şunu sormak icabeder. Sen şu vaitlerle buraya geldin, yaptığın yatırımlar budur, istihsalin budur, neden bu hedefe varamadın? Bunun hesabını sorup cevabını almak lâzım. Bu yapılmıyor. Bugün yine yabancı şirketler; istihsali çok yapmıştır, (Demin bunun sebebini izah ettim) yeraltında bulunan petrolün miktarını bir ölçüde, fakat cinsini hiçbir zaman tayin edemezsiniz; bulduğu petrolü çıkarabiliyor.

Yine o sahada petrolün olduğunu Maden Tetkik Arama Enstitüsünün gravemetrik etütlerle daha önceden tespit ettiğini, ancak Raman etrafında mevzileşmek durumunda olduğu içinde oradan çıkamadığını açıklamıştık. Bunlar hiç nazarı itibara alınmadan, yine yabancı şirketlere prim verilmektedir. Benim endişem, bu politikanın da şimdeye kadar olduğu gibi yanlış olacağı ve bizim bugüne kadar savunduğumuz hususların doğru çıkacağı, fakat çok geç kalacağımızdır.

Sayın Bakan diğer bir hususu daha ifade etti; ben bugün konuşmamda Anayasadan bahsetmedim. O konuyu da ben bahsetmişim gibi ortaya atarak, Anayasa görüşlerini açıkladı. İlk defa arz etmeye çalışıyorum; anladığım ve bâzı güvendiğim hukukçulardan öğrendiğim şekilde mânası şudur : Tabiî servetler ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.

Şimdi, burada bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir kesin hükmü var. Eğer burada, Devlet ve özel teşebbüsün aynı şekilde çalışması lâzımgeldiğinin ifade edilmesi istenseydi, buraya yeraltı servetlerinin aranması ve işletilmesi ayrı bir kanunla düzenlenir diyerek, bunu tamamen açık bırakırdı. Bu işi bilen hukukçuların bana izah tarzı budur ve ben bunu kabul ederim; ama burada açık seçik hakkı Devlete verdikten sonra, ayrı bir kanunla, özel kanunla özel teşebbüse de imkân sağlaması, bence bu Devlet ve özel teşebbüs arasındaki bir farkı açıkça ortaya kor. Ben açık izahımda bunun üzerinde uzun münakaşaya da girmedim. Ben geçmiş tecrübelere dayanarak, dış memleketlere de gitmeye lüzum görmeden memleketimiz-

de nasıl bir tedbir alınacağını açıklamaya çalıştım. Bu tedbir, Kamu Teşebbüslerinin bugünkü şartlar içerisinde öncelik alması ile, bunun açık seçik maddelere konması ile mümkündür. Birinci Erim Hükümetinin Programına göre de öyle bir kanun hazırlanmıştı, o başından sonuna kadar gerekçeleriyle beraber tutarlı bir kanun idi. Tabiî eksik noktalarına itiraz edilebilir. Bunun üzerinde gayet tabiî münakaşa etmeyeceğiz; ama prensibinde birbirile çelişki haline düşmüş bir kanun tasarısı, yahut teklifi değildir.

Değerli arkadaşlarım; bu görüşler altında bu maddeye «Kamu teeşbbüsleri eliyle» ifadesi girerse, teklifimiz öyledir, ve «Ancak, millî menfaatlere aykırı olmadığı ölçüde yabancı şirketlere imkân verilir» fikri konulabilirse, memleketin bugünkü şartlarına ve bugünkü politik dengeye en uygun bir formül olur kanaatindeyim, teklifimiz de o şekildedir.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Babüroğlu.

SELÂHATTİN BABÜROĞLU (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Doğrusu bu madde üzerinde söz almayı düşünmüyorum. Fakat konuyu döndürüp dolaştırıp Atatürk döneminde çıkan 792 sayılı Kanuna dayama eğilimi dolayısıyle söz almış bulunuyorum.

Yalnız, sözlerime başlamadan evvel Yüce Senatonun bu çalışmalarının son derece faydalı olduğunu iddia edecek durumda değilim. Başkanlık Divanı dahil olmak üzere, 15 - 16 senatörle ve 10 da memur olduğuna göre, mevcudun % 50'si memur olan bir toplantıda, Türkiye'nin hayatıyle ilgili petrol reform tasarısını konuşmaktayız ve aslında buna «Petrol Reform tasarısı» demenin de güçlüğü içerisindeyiz.

İktidara gelme ihtimali olan iki görüşün birbirini asla kabul etmediği bir tasarıda; ara kesit tasarıda uygulama emniyeti de bulmak son derece zordur. Bu bakımdan zabıtlara geçmesi yönünden görüşümü arz etmeye çalışacağım.

Şimdi demek ki, gelecekte uygulama emniyeti olmayan, gördüğü ilgi dolayısıyle, komisyonlardan başlamak üzere Parlâmentodan gördüğü ilgi dolayısıyle uygulama emniyeti olmayan bir tasarıdır. Üstelik de bundan 20 - 25 yıl önceki 792 sayılı Kanunun şu anda bâzı benim de anlayamadığım «Hakk-ı taharri» ve bu türlü bir sürü kelimelere; Atatürk'e dahi o gün yabancı düşen kelimelere dayanarak; «O kanunun özel teşebbüse açıktı, kapalıydı.» tartışması ile günlerimizi geçirmede de bilimsel bir kazanç olduğuna inanmamaktayım.

Atatürk'ü, zaten bu yönden alıp, her meselemizi Atatürk'e dayarsak, Atatürk çok küçülür. Atatürk hamleci, ortamın gereklerine göre her defasında yepyeni bir icatkârlıkla yeni meseleler yaratan sevgi adamı, güçleri yenen bir kişidir. Türkiye'yi kurarken onun karşılaştığı güçlüklerle, bugün bizim içinde bulunduğumuz siyasî ve idarî güçlükleri aşamamadaki zorluğumuzu kıyasladığımız zaman, ilkeler yönünden plâtformu bizim çok üzerimizde olan; hattâ katı; bizim şimdi lider kadememiz de dahil olmak üzere, onun çok üzerinde olan bir kişiyi getirip sanayi revolüsyonunu aştığımız, bilgi revolüsyonunun başladığı bu devirde, katı birtakım cümleler koyarak tartışmanın da yanlışlığına işaret etmek isterim.

Aslında bu petrol değiştirgesi, şaka reform tasarısı, (Bu bir şakadır) Petrol Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve adına «Reform» kelimesi takılmasından ibarettir. Sayın Öztürkçine'nin tümü üzerinde yaptığı görüşmeden de anlaşılacağı veçhile, bir alaca saksağan uçuruyoruz. Şimdi 1 nci maddenin damgası şu: 1 nci madde ne idi? Tam ölçüsü ile Amerikan görüşünü, özel teşebbüse monte eden ve petrol üreticilerinin arzularını ve teşvik unsurlarını içinde bulunduran «depletion Fund» denen bir müesseseye değer veren ve 1 nci maddesinde de; «Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususî teşebbüs eliyle (Ki, kesin olarak paralelini söylemiş) ve yatırımları ile süratle fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının aynı surette inkişafını sağlamaktır.» diyor.

Şimdi demek ki, özel teşebbüsü öngören fikir monte edilmiş. Biz şimdi, bu fikri monte etmiş şu kadar maddesi olan bir kanun tasarısının yanına yöresine bâzı maddeler eklemek su-

retiyle reform yapacağız iddiasındayız. Şekil bakımından reform noksan.

Ancak, şimdi Türkiye'de acaba yalnız özel teşebbüse cevaz veren bir tasarı ve yalnız kamu teşebbüsüne cevaz veren bir tasarı geçerli midir? Yani Türkiye'nin bugünkü personel kaynakları, malî kaynakları ve gücü mevcut bulunan petrol, yalnız devlete, ya da yalnız özel teşebbüse bırakılacak durumda mıdır? Bu son derece enteresan. Yani Libya bugün petrolünü çıkarmış, mevcut petrolü üzerinde birtakım tasarruflarda bulunuyor. İşte asıl çelişki ve zor durum da burada.

Biz komisyona çeşitli petrol müesseselerinden kişileri çağırdığımız zaman, onların fikirlerinde de çelişki gördük. Meselâ onlardan bir tanesi Sayın Çancar, bu mevcut kanunla, istenilirse devletçilik yapılabileceğini, istenilirse özel teşebbüsçülük yapılabileceğini ve bunun 90 günde halledilebileceğini söylerken; başka güvendiğimiz bir profesör; Sayın Bakanın da bir defa yeterli personelimiz olmadığını, hiç olmazsa bilimsel potansiyelimizin yetersiz olduğunu söylediği petrol konusunda, «Artık petrol mühendisi yetiştirmiyoruz, çünkü iş veremiyoruz; yetişmiştir.» dediler. Bir başka petrolcü sonradan beni buldu; «Açık söyleyemezdim orada, Türkiye'de petrol vardır ve bu petrol sürpriz olsa dahi aranmakla bulunur. Üç yılda petrol bulma imkânı vardır ve yerli imkânlarla da bu yapılır.» dedi. Yalnız; «Yerli imkânlarla yapılır.» dediği zaman, Batı teknolojisini, Batı imkânlarını da getirmenin gerekli olduğunu söyledi. Yönetim yönünden petrol mühendisini sondajın başında bulundurmak gibi bir yanlış sisteme gidilmemesini ve jeologun petrol sondaj makinesinin başında bütün yetkilerle; malî ve idarî yetkilerle bulundurulmasını, petrol çıkarıldıktan sonra da petrol mühendislerinin devreye girmesi suretiyle, özel teşebbüse tam kapalı olmadan 1 nci maddenin işletilmesinin mümkün olabileceğini söylediler.

Sözü fazla uzatmak istemiyorum; Komisyon çalışmaları sırasında ben 1 nci maddeye müstenkif kalmıştım. Değiştirge önergesine de karşı görüşte bulunmuştum. Yalnız, bu karşı görüşte bulunuşum; 1 nci madde değiştirgesini getiren arkadaşların fikirlerinin tümüne karşı olmamdan dolayı değildir. Benim anlayışıma göre, Türkiye'de Kamu İktisadî Devlet Teşekküllerinin; yani Devlet teşekkülünün çalışmasına en elverişli bir iktisadî faaliyet yeri petroldür, entegre petrol sanayiinin önemli bir kısmıdır. Burada kitapların tarif ettiği karma ekonominin; Devletin müşterisi özel teşebbüs, özel teşebbüsün müşterisi fert çizgisine dahi petrol uygun düşer. Bununla şunu demek istiyorum; Devletin gücü, personel gücü, maddî gücü olsa gerçekten de petrolü tümüyle devletleştirme mümkündür ve başka sektörlerdekinden daha az fire vererek bunda muvaffak olunur. 792 sayılı Kanunda söylenen sözlerden böylesine ayrılmak istiyorum.

Bilimsel yönden, hem iş gücü yaratmak, hem iktisadî faaliyetlerde aksaklık yönünden petrol endüstrisi, petrol araması, çıkarması devletçiliğe en müsait olan kısmı taşır. Petrolü, yalnız özel teşebbüs müşteriye satacak... Bu çizgi içerisinde en iyi şeyi taşır.

Yalnız endişem; Türkiye'de Türkiye'nin ihtiyacı olan petrolü sağlayamama endişesidir. Acaba biz bu kadar katı tedbirler aldığımız takdirde, Türkiye'nin geleceğindeki ihtiyacı olan petrol bakımından; (Oto adedini filân vererek zamanımızı almak istemem, zaten geç vakte geldi ve bu madde üzerinde de çok konuşuldu.) bir yanlış yola gidilir mi, diye endişe edenlerden bir arkadaşınızım. O bakımdan 1 nci maddenin geniş kapsamına; her iki görüşün de iktidara gelecek partilere bağlı olması kaydıyle (Bana göre Anayasa Devlete öncelik vermiştir.) sadece özel teşebbüsü uygulama gibi bir yola gidebileceğini kabul edemiyorum Zaten memleket gerçekleri de buna müsait değildir. Her 2 görüşe müsait bir maddedir. Bu bakımdan bu maddede önemli ölçüde bir sakınca görmüyorum.

Ayrıca, arkadaşlarımın komisyona getirdikleri metin de, kamu kuruluşlarının tümünü kapsayan bir metin değildi. Meselâ kamu kuruluşlarıyle belediyelerin ortaklıklarını bu madde sağlamıyordu ve ayrıca «Kamu kuruluşu» tarifi gerekiyordu. Bu bakımdan madde teknik yönden çok iyi yazılmamıştı. Fikren en çok yakın olduğum madde olmasına rağmen, ben bu maddeyi daha mülayim buldum. Ancak, bu maddeyi daha mülâyim bulurken, kanun tasarısının içindeki diğer maddelerin, Anayasanın 130 ncu

maddesinde yer alan, Devlete imkân olduğu ölçülerde öncelik vermek kaydıyle diğer maddelerin götürülmesi esprisi ile uygun görmüş idim.

Şimdi, burada vaktinizi almak pahasına da, başka bir maddede görüşmemek için, bu madde ile çok yakın olan bir hususu arz etmek durumundayım. Türkiye'de petrolü devletleştirdiğimiz zaman, kamu kuruluşları arasında petrolü çıkaracak olan en önemli ve lokomotif kuruluşumuz Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığıdır. Aslında her iktidar zamanında hazırlanmış olan, İktisadî Devlet Teşekkülleri Reorganizasyon tasarıları çalışmaları içerisinde de petrol holdingi, petrol kesimi holdingi düşünülmekte ve petrol entegrasyonu içerisinde bir örgüte gidilmektedir. Bu örgütün en önemli kuruluşu olan TPAO nın gücünü komisyonlarda hiç olmazsa ben yeterli ölçülerde öğrenemediğim için, bu 1971 yılına ait Türkiye Petrolleri Anonmi Ortaklığının gücünü yüce huzurunuzda arz etmekte fayda görüyorum. Sebebi; Devletçilik yönünden Türkiye'nin son derece zayıf olmadığını, güçlü bir kuruluşumuzun elde bulunduğunu ve bu güçlü kuruluşun esnek çalışma imkânının da bulunduğunu arz etmek içindir. Çünkü Komisyonda teknisyenlerden de aldığımız bilgilere göre, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı âdeta finansman yönünden tıkanmış, hiç bir yerden kredi alamayan, dar kaynaklar içerisinde iş yapabilen, Hükümetlerin de güç desteklediği bir kuruluş gibi gösterilmişti.

Halbuki 1972 yılı malî bünyesi ve petrol üretimi olanakları yönünden bilimsel incelemeleri araştırdım; burada bu petrol kuruluşumuzun korkulacak kadar geri bir kuruluş olmadığını; hem statüsü bakımından, hem teknik yönden geniş ölçüde, açılımlara, yabancı yardım, yabancı fikirden, yabancı teknisyenden de faydalanmak suretiyle, imkânı olduğunu tespit etmiş bulunuyorum.

Bu konuşmamda bir çelişki havası olduğu gibi bir kanaate varmamanız için şunu açıkça söyleyelim; petrol endüstrisine kadar Devlet eliyle işletilmeye en müsait bir sektördür. Bunda tamamen aynı fikirdeyim. Elimizdeki Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı gibi büyük ve esnek bir kuruluş ve bunun birtakım olanakları var, onları arz edeceğim. Yalnız Türkiye'nin şu andaki ihtiyacını karşılamak üzere yabancı sermayeye yer verilebileceğini ve bu yer vermede yabancının çalıştırılmasında daha disiplinli tedbirler almanın, bugün için Türkiye'ye daha yararlı olduğu kanaatini taşıyorum.

Şimdi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının kullandığı sermayesi 3,5 milyardır. Bize, tabiî özkaynaklarından bahsederek 2 milyara yakın bir imkânı olduğunu söylemişlerdi. Bir sürü iştirakleri vardır ve hukukî bünyesinde de birtakım tıkanıklıklar olduğunu arkadaşlarımız söylemişlerdi. Halbuki 10 - 11'e yakın ortağı vardır ve bu ortakların hemen önemli bir kısmı İktisadî Devlet Teşekkülü, yahut banka biçimindedir. Bu kuruluşun başka yerlerden kredi alamayacağını söylemişlerdi; krediye açık bir kuruluş. Hattâ 441 sayılı Kanuna göre Devlet Yatırım Bankasından alacağı kredilerin % 10,5 gibi pahalı kredi olduğu söylenilmişti. Teoride, gerçekten tatbikatta da böyle; fakat bu faizleri; Hükümetler eğer isterlerse, böyle bir politika güderlerse, % 2 - 3'e indirme imkânları olduğunu; şu anda Deniz Nakliyat ve Denizcilik Bankasının da böyle bir imkândan yararlanmak çalışmaları içerisinde bulunduğunu tespit ettim.

Ayrıca Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının yardım alıp almayacağını komisyonda sormuştum. «Alamaz» demişlerdi. Halbuki 1972 yılında, galiba West Ates şirketiyle 1 milyon dolarlık bir anlaşmaları olmuş, % 50 ortaklaşa hizmete girmişler ve eğer bu şirket petrol bulamazsa 1 milyon doları hibe edip gidecekmiş; ki, bu 1 milyon doları hibe etmiş gitmiştir.

Bununla Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığını, dar ve iş yapamaz gibi göstermenin fazla yararlı olmayacağını anlatmak ve ortaya koymak istiyorum. Üstelik, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının eğer yanlış değilse, 1971 yılında sağladığı kâr, 450 milyon gibi bir dönem kârı.

Bunları resmî belgelerden aldım. Bunların Komisyonda söylenmesinde büyük fayda vardı ve ben Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının malî yeterliliğine ait iktisadî göstergelerden birkaçından bahsetmek isterim. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının özkaynağı 1970 yılında % 86,6 1971 yılında % 114,9 ki, geçen yıla nazaran % 28,3 puan fazlalığı vardır. Sayın Genel Müdürün konuşmaları sırasında bunları niçin ortaya koymadığını benim için anlamak zor.

Bu kadarla da kalmıyor; iç kaynak, otofinansman yönünden yedek akçeler 1970'te ödenmiş sermayenin % 36'sı, 1971'de % 42,7'si. Demek ki, otofinansman yönünden de güçlü bir kuruluş. Gerçi petrolün özelliğinden de bâzı kazançları var; ama otofinansmanı da sağlam.

Ayrıca, kısa süreli borçlarla hazır değerler arasındaki oranları; yani disponibilite oranı bakımından 1970'te % 1,1; 1971'de % 2,2. Artış, burada biraz normalin altında görünmekle beraber, endişe verici değil.

Ayrıca, yine bu şirketin genişletilmiş likiditesine bakıyorsunuz; bu da kısa süreli borçların dönem değerlerindeki oranı; 1970'te % 98,8, 1971'de % 103,9, ödenmiş sermayedeki dönem kâr 1970'te % 35,1, 1971'de % 45. Özkaynaklardaki dönem kârının oranı 1970'te % 20,5, 1971'de % 24: 1972 değerlerinin daha fazla arttığını zannediyorum. Sayın Bakanın komisyonda verdiği rakamlardan öyle görülüyor. Ümitli bir gidiş var. Bu ümitli gidişi ortaya koymak lâzım; ama, bütün bu ümitli gidişi ortaya koymakla beraber, sadece bu kuruluşla Türkiye'nin petrol probleminin çözüleceği iddiasında değilim. Zaten öyle bir iddiada olsam, hemen 1 nci maddenin katı hükümlerle yazılmasına bir Türk çocuğu olarak yanaşacağım.

Ekonomik rantabiliteyi de vermek isterim; bilhassa tutanaklara geçmesi yönünden. Komisyondaki tutanaklara geçememiştir bu.

Kullanılan sermayenin dönem kârı ve ödenen sermaye toplamına oranını; zabıtlar bakımından söylüyorum, başka bir deyimle; dönem kârı artı dönem faizi bölü kullanılan sermaye. Şimdiye kadar söylediğim sistem bu. 1970 yılında % 10,9, 1971 yılında % 13,5. Burada da görülüyor ki, % 2 nispetinin üzerinde bir artış vardır. Buradaki artış, daha da yüksek bir artış olabilirdi. Çünkü boru hattından sağlanan kazançların burada önemli yeri vardır.

Bir de konuyu, petrolcülük yönünden göstergelere vurarak arz etmek isterim. Boru hattı, hattâ pompalanan ham petrolü, varil olarak, (Surete koyalım, mahrece yani pay ve paydaya koyalım.) hattın işgal ettiği saati koyduğumuz zaman; burada da 1970 yılında 2 361 varil/saat. Aynı orantı 1971 yılında 2 373 varil/saat olarak görülüyor ki, yıl içindeki duraklamalara rağmen, 4,3 gibi bir artış var. Yani diğer İktisadî Devlet Teşekküllerinde bu incelemeleri yaptığımız vakit, insan zaman zaman karamsar oluyor. Burada bir kısım yönetim ünitelerini şahsen % 100 beğenmememe rağmen, rakamlar çok karamsar olmamızı gerektirmeyecek yöndedir. Sahalardan devredilen hampetrol miktarı bölü işgücü personel sayısı, ortalama yıllık üretim günü yönünden 14. Birbirine oranlandığı zaman 1970'te 14,89, 1971'de bu orantı 15,15 varil/adam gün olarak gösteriliyor.

Şimdi bu rakamlar, belki değerli arkadaşlarımı rahatsız edebilir, sıkabilir; fakat Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Komisyonda gerek yabancı müşahitlerin, gerekse bâzı arkadaşlarımızın ifadelerine göre, hiç olmazsa benim hayalimde bu kadar güçlü gösterilmemişti. O yönden rakamları arz ediyorum.

Rafineri orantıları da 1970'te % 35,4, 1971'de % 33,1.

Maliyet göstergesi enteresan. 1970'te % 52,4, 1971'de % 45,6 ve bu oran gerçi bir ölçüde puvan azalmakla beraber, satış hasılatının satış vergilerinin yükselmesi dolayısıyle az gibi görülüyor; fakat aslında olumlu bir durumda. Demek ki, satış göstergesi 1970'te % 54,2, 1971'de % 48,2 olarak görülmektedir. Satış kârı; burada orantıyı arz etmiyorum, 1970'te % 45,3, 1971' % 51,8. Tabiî bu kârların fazla görülmesi, biraz da petrolün, demin de arz ettiğim gibi özelliğinden ileri gelmektedir.

Hampetrolün üretim verimliliğini yine hampetrol miktarı bölü yıllık ortalama üretim günü olarak nazarı itibara aldığımız zaman, 1970'te 22 698 varil/gün, 1971'de 21 715,7 varil/gün görülmektedir.

Ayrıca rafineri üretimi; 1970'te 93,63, 1971'de 97,51 olarak görülmektedir. Bu teknik bilgiler yanında, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının hiç bir kamu kuruluşunda yapılmamış olan, «Organizasyon manuel» i «Yönetim El Kitabı» bitirilmiştir ve uygulamaya konulmuştur. Burada yönetim sistemi, dikey fonksiyonel sistem ve kurmay çalışmasına, istişarî çalışmaya da yer verilen bir çalışma içerisindedirler. Başmühendis, şef düzeyindeki kişilerin organizasyon manuelindeki yerlerini alması hususundaki çalışmalarının da hızla devam ettirildiğini görmekteyiz.

Bâzı yasalara bağlı olmaması kendisinin sözleşmeli personel alınmasına ve ayrıca ücret sis-

teminde değişik yollara da sapmasına imkân vermesi yönünden, ecnebî şirketlerle yeterli ölçüde olmamakla beraber, bir rekabete girebilecek imkânı vardır. Ancak işin başındaki kişinin, işi yönetecek siyasî makamın, bu güce inanıp, bunu zorlaması gerekir.

Tekrar arz edeyim ki, bütün bu zorlamalar yanında, hiç olmazsa Türkiye'ye girmiş olan yabancı sermaye müktesep haklarına saygılı kalmak;» Ki, Birinci Erim Hükümeti tasarısında buna yer verilmişti ve ecnebi yabancı sermayenin 17 yıldan yahut 19 yıldan beri çalışmadığından şikâyet ettiğimiz zaman, sert bakınca; o halde çalışmıyor neden onun için engelleyici kanunlar çıkarıyoruz. Çalışmayan, işi bırakmış bir kuruluştur.» demeyip, onu millî menfaatlere uygun teşvik unsurlarıyle ve zorlamalarla; disiplin tedbirleriyle çalışmasını sağlayabilirsek, bu maddenin elâstiki yazılmasına; hiç olmazsa 5 sene 8 sene gibi bir süre için belki, ya da petrolü, çıkardıktan sonra petrole sahibolduktan sonra katî düşünmek de güzel bir politika değildir, asıl şirketleri kaçıran bir politikadır. Ona cevaz verebilecek ve iyi bir petrol politikası güdebilecek idareler birinci maddenin elâstikiyetinden yararlanabilirler.

Birinci maddenin sonunda gelen maddelerin tümüyle aynı fikirde olmamakla beraber, bu bakımdan birinci maddenin olumlu olabileceğini, bir sözü tekrar olmasına rağmen, ifade ederek huzurunuzdan ayrılacağım.

Değerli arkadaşlarım, ne diyorlar? «17 yıldan beri bütün teşvik unsurlarına rağmen çalışmayan bir yabancı kuruluş var.» O çalışmıyorsa zaten telâşımız ne? Başka bir maddede arama sahalarının sınırlanması gelecek. O, birinci maddeyle pek alâkalı mıdır? Arama sınırlarının, arama sahalarının sınırsız olması konusu ayrı mesele. Bu teşvik edemediğimiz, mevcudolduğunu çoğu kimsenin iddia ettiği kaynakları çıkarması için kanunda sırası geldiği zaman arkadaşlarımızın savunacağı ve benim de katılacağım disiplin tedbirleri iyi çalışma tedbirleri, hattâ gerekiyorsa bâzı teşvik tedbirleriyle, başta Devlet olmak kaydıyle bu işin yürütülebileceğini ve bu yönden de birinci maddenin daha esnek olmasının faydalı olduğu kanaatindeyim.

Saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bendeniz bu Kanunun tümünün müzakerelerinin cereyan ettiği günlerde, hastalık sebebiyle başka bir ülkede bulunduğum cihetle, daha önce söylenmiş sözlerden tamamıyle malûmattar değilim. O bakımdan eksik, ya da yanlış bir anlamaya meydan verecek bâzı cümlelerim olursa, bu mâzeretime bağlamanızı peşinen rica ederim. Ama bu celsede değerli konuşmacı arkadaşlarımla sayın Bakan arasında tekevvün eden ikili konuşmalardan esinlenerek, bâzı görüş ve mütalâalarımı arz etmeden kendimi alamadım.

Arkadaşlarım, bu Kanun münasebetiyle hüzün verici bir ortam içinde bulunduğumuzu bir kere daha anlamış bulunmamız lâzım. Hüzün verici ortam içinde bulunduğumuzu anlamış bulunmamız lâzım; çünkü burada Devletin bir bakanlığını işgal eden kişi; bu kanunun, üç hükümetten arta kalmış bir bibi bakir olduğunu ikrar ettiler. Ve o nedenledir ki, maddesiyle gerekçesi arasında her satırda birbirini çelen fikirler varsa, işte bu üç hükümetten arta kalmışlığın kaçınılmaz zorunluğun hüzün verici sonucudur.

Yine hüzün verici bir ortam içinde bulunduğumuzu bu Kanun bize bir kere daha ispatlamıştır ki; bir ülkede siyasal parti olarak kurulmuş örgütlerin halktan yetki alarak Parlâmentolarda iktidar veya muhalefet olma görevlerini kemaliyle yapamadıkları sürede, birtakım radikal, ilerici aydın kesim mensuplarının, ülke ihtiyaçlarını ellerinde sihirli değnek varmışcasına yapacakları birtakım reformlarla giderecekleri zehabının ne denli yanlış olduğunu öğrenmiş olduk.

Bakınız, tarih içinde bu ülkede petrol gibi çok önemli bir konuyu bir ekonomi politikasına bağlamak isteyen bir iktidarın çıkardığı bir kanunun içine, geçen yılların ve bu uğurda sürdürülen çok bilinçli mücadelelerin etkisinde kalınarak birkaç yabancı unsur, ya da değişik unsur katarak «Reform yapıyorum» gururu ile ortaya çıkmanın ne kadar mümkün olmayacağını gösteriyor.

Olmaz arkadaşlarım! Böyle giderse, daima böyle kanunlarla karşılaşacağız. Bu radikal aydınlar veyahut halk kesimine dayanmış siyasî partiler anlayışını ülkenin yönetiminde gerçek

hâkim haline getirmedikçe, bu numunelerle daha çok karşılaşacağız, ve hiç bir fert bugün Türkiye'de iddia edemez ki, iki yıl gibi koca bir süre içinde bu ülkede muhtaç olunan reformların bir tekine dahi ışık tutmaya, radikal aydın kesimine mensup olduklarını söyleyip de, bâzı güçlere dayanarak iktidar olmak isteyenlerin asla muvaffak olamadıkları, olamayacakları da sabit olmuş bir hakikat ve keyfiyettir.

Bakınız; «Reform» adı altında önümüze getirilen Petrol Kanununa bakınız. Bir kere tümüyle Türkiye gerçeklerini kavrayıcı olmaktan yoksun bir kanun. Bu kanun, Türkiye'nin petrol gerçeğini yansıtmayan bir kanun. Bu kanun, Türkiye ekonomisi içinde çok özellik taşıyan petrol kesimine muhtaç olduğu dinamizmi getirmeye elverişli olmayan bir kanun.

Bu kanunun ikinci maddesini münakaşa ederken özel teşebbüs, Kamu İktisadî Teşebbüsleri münakaşası haline indirgenmiş bir mücadele arzu ediliyorsa, bu kastı mahsus değilse, en az ihmaldir. Bu kanun, Türkiye petrollerinin iktisat alanında, giderek bütün toplumsal alanda hangi tür bir iktisadî siyasete tabi tutulmasını öngörmesi, esaslarını vazetmesi ve petrol sahasındaki ekonomi politikasını tamamen Türkiye gerçeklerine uygun şekilde saptaması gereken bir kanun olmak lâzımken, diyebilirim ki; tecrübelerden de yararlanıldığını söylemelerine rağmen, bu kanunla Türkiye'nin petrol gerçeği ihmal edilmiştir.

Arkadaşlarım, Türkiye'de bu kanunla yapılmak istenen şey, özel teşebbüsün korunması değildir. Filhakika Devlete ait olmayan herhangi bir kuruluş veya Devletle ilgisi olmayan her hangi bir kişiye, iktisadî alanda girişimde bulunursa «Özel teşebbüsçü» deniyor ve bu genel tabirin içine yerlisi yabancısı bütün fertler veyahut şirketler veya kuruluşlar giriyor; ama, bu kanunla izlenen ve gözlenen amaçla, Türkiye'de sadece ve sadece Türk olmayan, millî olmayan hattâ bir milletin de malı olmayan çok milletli, çok kudretli dev kartelin ortaklarına özel imtiyaz tanımaktan ileriye bir hamle yapmış olmazsınız. Türkiye'nin gerçeği budur. Türkiye'de «Özel teşebbüs» adı altında Türkiye petrollerinin çıkarılmasında ve işletilmesinde 1928'den beri dünyada ferman ferma, hüküm ferma olan büyük petrol kartelinin dört tane üyesinin Türkiye petrollerine el atması ve dilediği gibi, onları dilediği şekilde elinin altında bulundurması siyasetini bu kanunla bir kere daha tarsin ediyorsunuz, takviye ediyorsunuz.

«Alelıtlak özel teşebbüse yer veriyoruz.» diyemezsiniz. «Bu özel teşebbüs yerlidir.» diyemezsiniz. «Bu özel teşebbüs belli bir millete aittir,» diyemezsiniz. «Bu özel teşebbüs tek tek şirketlerden ibarettir.» diyemezsiniz. Bu özel teşebbüs, bir kartelin uzuvları; bütün dünya petrollerine hâkim ve sahip bir kartelin uzuvları olan özel teşebbüstür. Böyle bir özle teşebbüsle karşı karşıyasınız. Böyle bir özel teşebbüsle karşı karşıya bulunmak başka şeydir, nevema herkesin anladığı biçimde, kitapların da yazdığı gibi, özel teşebbüsten bahsetmek başka şeydir. Bu tarihsel, fiilî, yerel gerçeği görmezlikten gelirseniz, ne siz bu kanunla ne yaptığımızı doğru dürüst söylemiş olursunuz, ne de kamuoyunu herhangi bir şekilde yanıltabilirsiniz.

Arkadaşlarım, mensup olduğum parti bakımından petrol alanında, genel iktisat alanında olandan ayrı bir ekonomi siyaseti gütmeyi önceden beri, çok ilk zamanlardan beri programına umde koymuş bir partinin mensubuyum.

Petrolün önemi, genel iktisat konuları içinde anlatılmayacak kadar herkesin bildiği gerçeklerdendir. Hele Türkiye petrolünün önemi çok daha özellik arz eder. Bir de Türkiye'nin içine 1954'e kadar ayağını atamamış beynelmilel dev kartelin mensupları arayıcı ve işletici olarak girdikten sonra, petrol politikası büsbütün özel bir önem kazanmıştır. Şimdi Türkiye, bir kartelin üyelerinin Türkiye petrollerini el altında bulundurmasıyle karşı karşıyadır. Türkiye bir tercihte bulunacak; ya bu petrolleri kendi millî varlıkları Devlete ait veya (Partî olarak kabul etmemekle beraber, anlatabilmek için söylüyorum) hiç değilse millî kuruluşlarla işletmek zorundadır. Aksi takdirde, nasıl 1951'de Dünya Bankasının Amerika'da bulunan müessesesinde Türkiye petrollerini saha olarak kapatmak ve fakat İran ve Irak petrollerinin tüketilmesine değin oradan petrol istihsal etmeme kararı alınmış ise ve bugüne kadar geçen 19 küsur senede bu kadar büyük malî gücü olan, teknik gücü olan şirketlerin ancak bir tanesinin British Petroll'ün petrol ekstrake ettiği gerçeği de gözönünde tutulursa, Türkiye'yi ida-

re edenlerin Türkiye petrolünde güdecekleri ekonomi siyasetinin ne olacağını bilmeleri lâzım.

Hemen söylüyorum. Cumhuriyet Halk Partili olarak söylerim; ama aslında ondan da ileriye bir Türk olarak söylerim; Türkiye petrollerinde güdülecek politikanın esası millî olmalıdır. Millî olmak demek, bu maddede yazıldığı gibi, millî menfaatlere uygun olmak kaydıyle ve fakat şu araçla petrol aramak veya işletmek demek değildir. Hiçbir ecnebi şirket, hele kartel mensubu ise, dünya petrol siyasetinden Türkiye'yi ayırıp, Türkiye'ye özgü ve özel bir politika gütmez. Eğer Dünya Bankasının binasında kartel mensubu şirketler Türkiye'de Irak ve İran petrollerinin tükenmesine değin petrol ekstraksyonuna mâni olmayı kararlaştırmışlarsa, buna Türkiye'nin, hele geçirdiği dönemler içinde, kolay kolay karşı çıkması mümkün olamamıştır, olmamıştır.

Gerçekler size bir şey söylemiyor mu efendiler? Söylemiyor mu size?. Bütün bu şirketler gelmişler de, 19 seneden beri Türkiye'de bulunmuşlar; Türkiye'yi petrol ihracatçısı bir ülke yapma iddiası ile gelmişler ve şimdi 2,5 milyon ton tutarında petrol çıkardıkları ile övünmüşler. Bu bile sizi bir gerçeğe götürmeye yetmiyor mu?. Neden dolayı böyle yapmışlar; biraz evvel de anlattım. Bu kartelin bir kararıdır; bununla savaşmak zorundasınız. «Efendim, gelsinler, onların teknolojik gücünden, sermayesinden istifade ederiz.» diye madde metninin gerisinde aldatıcı birtakım terimlerle kafalar iğfâl edilmek istenmiştir.

Efendim; şayet bugün Türkiye'de ecnebi şirketler yeteri kadar, Türkiye'yi petrol ihracatçısı bir ülke haline getirecek kadar petrol çıkarmıyorlarsa bu ne güçsüzlüklerinden, ne malî yetersizliklerinden, ne de teknolojik geriliklerindendir. Bu, özel petrol siyasetlerindendir. Özel petrol siyasetleri ise Türkiye'de petrol çıkarmamaktır. Bunu yalanlamak mümkün değildir. Onun için sizden, özellikle Hükümetten rica ediyorum; (Ki, tabiî görevini yapıyor, şimdi iktidardadır; fakat, pek kısa zaman sonra kendisinin kalacağı kalmayacağı belli olmayan bir Hükümettir, her Hükümet gibidir, tâbirimi mâzur görün) bu 2 nci maddeyi dişi biçimde yazmamış olsun. Bu madde gerçekten Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde ve Türkiye'de petrol çıkarma ve işletmesinin Türk ekonomisinin kendi özvarlıklarından birinin görevi yapılmak sureti ile yazılmalıdır. Hiç kesintisiz, kuşkusuz, korkusuz bu madde böyle tedvin edilmelidir.

Sayın Babüroğlu benim yapmak istediğim bir görevi burada ifa ettiler, teşekkür ederim. Eğer Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının petrol çıkarmaya yeterli sermayeye, bilgiye ve tecrübeye ve teknolojiye sahibolduğuna, burada biraz evvel ortaya dökülen rakamlarla bir inanç sağlamak mümkün değilse, lütfen müzakereyi burada durduralım, Babüroğlu'nun söylediği dokümanlar Hükümet eline geçsin (Ki, onların herhangi bir kanadı tarafından yazılmış olması lâzımdır.) onlara baksın. O takdirde Türkiye'de petrol çıkarmaya ve işletmeye yeterli tecrübede, yeterli teknolojik seviyede elemana malik olmada abideleşmiş, bir statü kazanmış değerli Kurumumuzun üstesinden gelebileceği bir faaliyet olarak Türkiye'de petrol araması ve işletilmesi kabul edilmek lâzımgelir ve yalnız ona inhisar ettirilmek gerek.

Bana başka bir gerekçe söyleyebilir misiniz?. Kendi ülkemizde, kendi sermayemizle ve kendi insanımızla, kendi teknolojimizle yapabileceğimiz bir işi neden dolayı yabancı şirketlere verme gereğini ve gereksinmesini duyuyorsunuz? Bunun cevabını veremezsiniz. Bir vakitler; «Bu seviyede bir teşekkülümüz olmadığı gerekçesi ile burada yabancı şirketlerin petrol aramasına izin verdik» diyorlardı, bu mahzur kalktı. Şimdi, biz artık bunu yapabilir haldeyiz.

Atatürkçülüğün en önemli esaslarından birinin millileştirme olduğunu Türk tarihi de, cihan tarihi de, Türk insanı da, bütün dünya insanı da bilir. Atatürk nerede; özellikle iktisat alanında bir yabancı kuruluş veya kişi görmüş ise, hiç kuşkusuz o kuruluşu veya kişiyi ya Devletin malı, ya da o ülkenin insanının malı yapmıştır. Çünkü, Atatürk mücadelesi, tekelci kapitalizmin Türkiye üzerinde estirmek istediği büyük müstemleke savaşına karşı bir savaşla belirlenmiştir. Kurtuluş Savaşımız, bil-

diğiniz gibi ve Atatürk'ün dilinden de ifade edildiği gibi, Türkiye üzerindeki sömürgeci emellere, istilâcı emellere ve tekelci kapitalizmin Türkiye'yi ekonomik alanlarda eli içine alma arzularına, isteklerine ve taarruzlarına karşı bir harekettir. Millî Mücadele budur. Millî Mücadele, ekonomik alandadır ve giderek Türkiye'yi tam millî, tam bağımsız bir ülke yapma amacına bağlıdır. Şimdi Atatürk eğer sağ olsa idi, bugün burada yapılan konuşmaları dinleseydi; «50 yıldan beri Türkiye'de siz hâlâ petrol alanında öz ve millî kuruluşlarımızdan her hangi birini o seviyeye getirmediniz mi?» diye hayıflanırdı.

Ben burada, sayın Bakanın Atatürk'ün zamanında çıkarılmış petrol kanunlarında efrada da taharri hakkı verildiğine dayanmasını kınamadım; ama yadırgadım. Hiç değilse hayıflanmasını bekledim. 50 yıl sonra, o günkü şartlarda münakaşa olan bir konunun, artık Türkiye'de Türkler için, Türk Ülkesi için, Türk Vatanı için, Türk Milleti için çözümlenmiş olmasını Atatürk beklerdi. Oysa var, konuşuluyor... Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı var...

Bir şey daha söyleyeyim... Dünyada Türkiye'nin yapmaya mecbur olduğu mücadeleyi yapan ülkeleri de görünüz lütfen. İtalya gözünüzden kaçmasın, Almanya gözünüzden kaçmasın, Japonya gözünüzden kaçmasın... Bunlar hepsi; bizim Türkiye'mizde, şimdi bu kanunla ellerini, kollarını sallayarak çok güçlü oldukları için de politikalarını yürütecekleri ne emin olan o kartelin mensuplarına karşı durdular. Kartelin mensupları, bugün Türkiyede petrol üzerinde hâkimiyet kurmuş şirketleri çıkardılar, memleketlerine sürdüler. Eğer bu misale kaani olmuyorsanız İran'a bakınız... 73 yıldan beri yabancı şirketlerin pençei kahrında zebundur, İran. Henüz kendini kurtaramamıştır, kurtaracağı da şüphelidir. İran'a da şirketler böyle gelmiştir.

Bir şey daha söyleyeyim... İran'a yabancı petrol şirketleri girdikleri zaman; zamanın iktidarından, şahsından, padişahından önce kendilerine özel imtiyazlar almak uğrunda savaşmışlardır. Meselâ o zamanın (X) şirketi, (Y) şirketini ekonomik alanda güçsüz bırakabilmek için şahtan veya iktidardan özel imtiyaznameler koparma uğrunda savaşmıştır.

Daha 1900'lerde, 1910'larda, 1920'lerde; 1928'lere kadar cereyan eden petrol mücadelesinde hal böyledir. Siz, yabancı şirketlerin bir ülkedeki petrole daha çok imtiyazla sarılmak istemesi sürecini unutur da; Türkiye'nin öz malı, kendi ekonomik varlığı, kendi adamının emeği ile kurulmuş, sermayesi ile kurulmuş Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığını ecnebi şirketlerle aynı düzeyde tutarsanız, bu sizin Türkiye'deki şirkete yaptığınız muamele, insafsızlık, hattâ hattâ biraz da kasıtlı muameledir.

Düşününüz; başka ülkelerde yabancı şirketler birbirinden üstün olmaya çalışıyorlar, biz kendi öz millî varlığımızı yabancı şirketlerle aynı hizada tutmak için kanun maddesi koyuyoruz... Bu, çelişki değil, hüzün verici bir manzaradır. Bunun sosyalistlikle, komünistlikle, kapitalistlikle alâkası yoktur. Çünkü, dünya petrol siyaseti içinde Türkiye petrol siyaseti bir bölümdür; ayrı düşünmek hatalıdır. Türkiye petrollerinin çıkarılmasından dağıtımına kadar hangi yollardan ve hangi araç ve gereçlerle ekonomik değer haline getirilmesini tarihin şimdiye kadar size öğretmiş olması lâzımdı; ama anlıyorum ki, bir çaresizlik içinde gibisiniz. O da şundan:

Önce, bâzılarına isnadettiğiniz gibi, içtenlikli bir devletçilik savunucuları diye kınadığımız kişilerin karşısında, içtenlikli bir devletçilik aleyhtarı olarak gözüküyorsunuz, kendinizi bundan kurtaramıyorsunuz. Türkiye'de 25 yıldan fazla bir zamandır Devlet eliyle ekonomik alanda faaliyette bulunmayı merkantil burjuvanın gayet ustalıkla geliştirdiği bir propaganda ile petrol gibi çok önemli stratejik madenlere kadar sokabilme imkânını Türkiye'de hazırlamış bulunmaktadır bir kesim. Hâlâ 1973 yılında böyle bir propagandanın esiri olarak, Türkiye petrolleri gibi çok önemli bir konuda yabancı şirketlere öz millî varlığımızla aynı hakların tanınmasını savunmak, inanınız ki tehlikelidir. Bu tehlike Türkiye içindir. Bu tehlikeli durumdan kaçmanın bir tek çaresi vardır ve o çare de Anayasada vardır. Anayasa; hiç kimse inkâr edemez ki, Türkiye'de petrole önce sahipliği, gerçek sahipliği, sonra onu aramayı, sonra onu işletmeyi ilk ve aslî görev olarak Devlete vermiştir. Maddeyi okuyun; ilk ve aslî görev... Ondan sonra, şayet herhangi bir sahada, meselâ ekonomik bakımdan istihracı

pahalı olduğu için, ya da Devletin veya Türk kişisinin oraya gücü yetmediği için, o zaman daha çok masrafı göze alarak ve bir başka yerdeki petrol işleriyle meşgul oldukları için, oradaki kârları ile buradaki ziyanlarını ekivale etme durumunda bulunan bir müracaatçı ecnebi şirket gelirse, bir özel kanun çıkaracaksınız, o özel kanunla o sahada, o ekonomik olmayan sahada, ya da çok masrafı ihtiyar etmeyi gerektiren sahada o özel şirkete veya yabancı şirkete arama izni vereceksiniz, o da bir kanunla...

İlk ve aslî görev Devletindir. Anayasa böyle yazıyor. Şüphesiz ki, Anayasanın böyle daha birçok maddeleri var. Fakat Anayasanın böyle daha birçok maddeleri maalesef kıyıma uğradı. Şimdi bu madde de, bu üç Hükümetten artakalmış kanunla kıyıma uğramaktadır. Doğru yapmıyorsunuz... Türkiye'de petrol politikasını, petrol istihracı ve işletilmesi politikasını doğru saptamamışsınız. Ya gereksiz vehimler altındasınız; kuşkular ve korkular içindesiniz, ya da gerçekten 25 - 30 yıldan beri sürdürülen dış ekonomilerle ilişkisi olan merkantil burjuva edebiyatının fena tesirleri altındasınız.

Buraya karşıt olarak; «Bunlar şöyle lâflardır, böyle lâflardır.» demekle beni de, inandığım ve mensubolduğum, programına petrolün Devlet eliyle işletilmesini madde olarak yazmış partimin de kılına bile dokunamazsınız; ama böyle yapmakla siz, hem Anayasayı, hem Türkiye'nin ihtiyaçlarını, hem de dünyanın petrol alanındaki Türkiye'nin durumunu yazık etmiş olursunuz, ziyan etmiş olursunuz. Ziyan etmekle de sizi mazur görecek hiçbir Türk ferdi bulunmayacaktır.

Saygılar sunarım.

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Samsun) — Komisyon adına söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın İnkaya?... Yoklar.

Buyurun sayın Komisyon Başkanı.

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Samsun) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım.

Meselenin birçok yönleri var; münakaşa mevzuu ediliyor. Biz, komisyonda da bunları geniş geniş münakaşa ettik. Bundan evvel Umumî Heyette yapılan tümü üzerindeki müzakerelerde de birçok görüşmeler yapıldı, bunlara cevaplar arz edildi. Aradan zaman geçmiş olması sebebiyle gene aynı mevzulara dönüldü. Bu sebeplerle bâzı hususları kısaca tekrar etmekte fayda umuyorum.

Muhterem arkadaşlar, evvelâ Anayasanın 130 ncu maddesinden söz edelim müsaade ederseniz. Maddede «Tabiî servetler ve kaynakları, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.. diyor. Devletin hüküm ve tasarrufu altında olmak ne demektir?... Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisi vaktiyle bu Anayasayı meydana getirirken bu 130 ncu maddeden ne anlamıştır, ne teklif getirilmiştir, nasıl bir gerekçe konmuştur ve bu gerekçe bilâhara Temsilciler Meclisinde müzakere edilirken madde nasıl değiştirilmiştir; ne halde idi de nasıl değiştirilmiştir bunu arz edersem, Temsilciler Meclisinin bu Anayasayı yaparken neyi kastettiğini, bu «Devletin hüküm ve tasarrufundadır.» ibaresinin ne mânaya geldiğini kesinlikle açıklığa kavuşturmuş olacağımız kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlar, tasarının 130 ncu maddesi Komisyonca hazırlanıp Temsilciler Meclisine şu şekilde getirilmiş; «Tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi madde 130.

Tabiî servetler ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle ypaılması, kanunun açık iznine bağlıdır.»

Madde, bugünkü durumu teyitten ibarettir. Komisyonun gerekçesi aynen bu.

Muhterem arkadaşlarım bundan sonra Temsilciler Meclisindeki müzakere safahatına bakıyoruz; Necip Bilge endişelerini izhar ediyor, Temsilciler Meclisi üyesidir; «Muhterem arkadaşlarım, bu maddenin ifade tarzından çıkarılabilecek olan fena mânaları bertaraf etmek maksadı ile Komisyonun açıklama yapmasını rica etmek üzere buraya gelmiş bulunuyorum.» diyor, Komisyondan izahat istiyor. Ve diyor ki; «Medenî Kanunun 647 nci maddesi şöyle demektedir; sahipsiz mallar ve menfaati umuma ait mallar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu hükme istinaden 1954'te çıkarılmış olan Medenî Kanunun da yine bu Kanunun 641 nci maddesindeki ifade tarzını kullanarak; madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulu-

nup, içinde bulundukları arzın mülkiyetine tabi değildir, diyor. Halbuki burada 130 ncu maddesinde görüyoruz ki; tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir. Temsilciler Meclisi maddeyi değiştirmiş; tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir, tabiri kullanılmaktadır. Mevcut mevzuatta, Devletin hüküm ve tasarrufu lâzımdır» deniyor. Burada ise «arama ve işletme hakkı Devlete ait» olarak gösteriliyor. Bu bakımdan işbu hükme başka mânalar verilebilir, izahat verilsin. Çünkü Anayasanın yeni metninde işletme ve araştırma hakkının tamamen Devlete aidolduğu söylenince eski mevzuat; yani halen yürürlükte bulunan mevzuat dolayısiyle hususi teşebbüsler tarafından arama ve işletilmesi yapılan madenler üzerindeki hakkın vuzuha varması şarttır.» diyor.

Onun üzerine Komisyon Sözcüsü Sayın Turan Güneş Temsilciler Meclisinde şu açıklamayı yapıyor; «Muhterem arkadaşlarım, bu madde bugünkü durumun muhafaza edilmesi için yazılmıştır. Tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletmesi Devlete aittir. Bu gibi arama ve işletmelerin özel teşebbüsle birleşmek suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır. Tabiî servetler, bu arada yeraltı suları da Devletin tasarrufuna bırakılmıştır. Araştırma esas itibariyle Devlete verilmiştir. Bunu tabiî bulduk. Bütün tabiî servet kaynaklarının işletilmesi Devletin iznine bağlıdır. Devletin malı, kelimesini doğru bulmadık. Devletin malı haline gelebilmesi için başka usüllere ihtiyaç var. Bu tasarruf, burada arama ve işletilme ile ifade edilmiştir zannediyorum.

Mevcut Maden Kanununda da arama ve işletme yine Devletin müsaadesine tabi bulunmaktadır. Nitekim bu gibi işletmeler, aramalar; Maden Kanunundaki arama, Devlet tarafından ve özel teşebbüsle birlikte ypaılacağı gibi, kanunda açıkça gösterilmişse özel teşebbüs de yapabilir.» diyor; Komisyon başkanı bu izahatı veriyor.

Muhterem arkadaşlar, şimdi buradaki müzakerenin bir enterasan yönü var. Çünkü bu madde üzerinde bizim Komisyonda da çok duruldu ve bu maddeye çok başka mânalar verilmek istendi. Temsilciler Meclisi bunun için başka şeyler söylemiş; biraz genişçe bu mevzuu izah etmek lüzumunu duyuyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Hazerdağlı da o zaman Kurucu Mecliste imiş; onun da suali var. «Benim elimdeki kuyuyu Devlet mi işletecek, Devlete mi aidolacak?» diyor. Aynen suali var Hazerdağlı'nın.

Sonra Seyfi Öztürk bir önerge veriyor, diyor ki; «Necip Bilge'nin noktai nazarına iştirak ediyorum. Anayasa prensipler vazeder. Umumî tabirleri buraya almak mecburiyetindeyiz. Aksi halde birtakım yanlış anlaşılmalara meydan veririz. Devletin malı olduğuna göre, Devletin buradaki hükümranlık hakkına bağlanmaktadır. Devletin aldığı birtakım kanunî tedbirlerle mülkiyet hakkı doğmaktadır, tasarrufa karşı.»

Muhterem arkadaşlarım, bu maddenin değiştirilmesi için Temsilciler Meclisi Başkanlığına bir önerge veriliyor ve maddenin değiştirilmesi talep ediliyor. Önergeyi verenlerde Yekta Karamustafaoğlu ve Seyfi Öztürk.

Öztürk, Mecliste önergesini şöyle izah ediyor; «Muhterem arkadaşlar; bu mevzuda kısaca mâruzatta bulunmak isterim. Tasarı, malûmuâliniz, tabiî servet ve kaynaklarını Devlet malı telâkki etmektedir. Evvelâ bu anlayış tarzı, hukukî mütearifeye uygun düşmüyor. Dünya mevzuatı bu gibi malları sahipsiz mal telâkki eder. Nitekim, eski Roma hukukunda toprak, Res Nullius olamaz denilmektedir. Toprak kimsenin malı olmaz, sadece Devletin tasarrufu altında olabilir, demektedir.

Medenî Kanunun 641 nci maddesi de bu gibi servet kaynaklarının Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu tespit etmiştir. Tatbikatta da böyledir, içtihatta da böyledir. İstanbul tasarısının 158 nci maddesinde ayni şekilde ifade vardır. Buradaki özel teşebbüsü kayıtlayan bir prensip hükmüdür. Bendeniz buna muhalifim. Devletin işletmesii asıl kabul etmekle, özel teşebbüse vermeyi birtakım şartlara bağlamıştır. Halbuki bu Anayasanın, net bir Anayasa olması lâzımdır. Muayyen doktrinlere yer veremez. İktidara gelecek partilerin iktisadî görüşlerine göre çalışma imkân ve sahaları bulmaları lâzımdır. Gerek hukukî mütearifelere uygunluk ve gerekse tatbikatta tenazur temin etmek için bir takrir arz ediyorum, tasvibinize mazhar olursa...» diyor. Komisyon Sözcüsü Mu-

ammer Aksoy bu takrire katılıyor ve takriri, bu maddeyi yeniden görüşmek üzere Komisyona alıyorlar.

Şimdi buna arz etmekteki kastım şu muhterem arkadaşlar; tasarı şu şekilde idi kabul edilen metinde. 130 ncu maddenin (c) bendi:

«Madde 130. — Tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir.»

Temsilciler Meclisine bu şekilde gelen teklifi takrir üzerine Komisyon şu şekilde değiştiriyor:

«Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.»

Şimdi muhterem arkadaşlar; «Tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir.» şeklinde getirilen Anayasa teklifi bugünkü şekline getirilmiş ve o zaman Kurucu Meclisin Anayasa Komisyonu maddeyi bu şekilde Sayın Enver Ziya Karal'ın imzası ile teklif etmiş, madde hakkında söz isteyen olmamış ve bu şekli ile Temsilciler Meclisinde kabul edilmiştir.

Bu cihcti tekrar ediyorum; Temsilciler Meclisine gelen metinde, «Tabiî servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir», ibaresi Komisyonca bugünkü şekli ile «Tabiî servetler ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» şeklinde değiştirilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Anayasanın 130 ncu maddesinde «Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır,» demekle, Devletin bir tapulu malı veya mülkü; hukukî mânada mülkiyet, tapu konusu olan mülkiyet mânasında Devletin hakkı değildir. Hükümran olmak, Devlet olmak sebebiyle Devletin tasarrufu altındadır. Mülkiyet mevzuu olsaydı, Devlet bunu kullanmak için izin, müsaade, ruhsat vermezdi. Mülkiyet sahibinin verdiği gibi ya intifa hakkı veya irtifak hakkı şeklinde değerlendirirdi. Eğer maddeyi, mülkiyet mevzuu ile imtiyaz mevzuunu birbirinden ayırarak mütalâa etmek gerekirse, bizim Anayasanın bu maddesinden anladığımız ve anlaşılması lâzımgelen hususun da böyle olması lâzım. Kurucu Meclis de mevzuu böyle düşünmüştür.

O halde meseleyi, Devletin hükümranlık hakkının bir neticesi olarak kabul etmek ve bunun sonunda da, Devlet bu hükümranlık hakkının neticesinde kendisindeki hakkı; izin, ruhsat, müsaade gibi hususlarla kullandırmaya izin verme hakkını da, yine bu maddenin metninden bu suretle çıkarmak mümkün oluyor muhterem arkadaşlarım.

Bir hususa daha temas etmek istiyorum. Şimdi Petrol Kanununu tetkik ederken biz, Petrol Kanununun 1 nci maddesini okumakla işe başlıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, 1954'te çıkarılmış olan Petrol Kanununun 1 nci maddesi aynen şöyle;

1. Türkiye'deki petrol kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» Anayasamızın 130 ncu maddesinin aynı. Şimdi bu maddeyi okumadan 2 nci maddeyi okumak mümkün değildir.

Ne diyor? «Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususî teşebbüs eliyle...» Şimdi muhterem arkadaşlar, Devlet; evet o zaman demiş ki, bu hususî teşebbüs eliyle olacak. Bu bir görüş.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Doktrinci görüş.

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Devamla) — Doktrinci değil. Bu, o zamanın bir görüşü. «Hususî teşebbüs eliyle olacak.» demiş. Ne yapmışız? Hükümet bir tasarı getirmiş bu defa demiş ki; «Tamamen Devlet eli ile olacak.» Şimdi sağdan tamamen sola geçmenin mânası var mı? Meclis bunun ortasını bulmuş.

Arkadaşlar, Millet Meclisi, Petrol Kanununun amacını bugünkü şartlara uygun hale getirmiş. Petrol Kanununun amacı nedir? «Amaç» kelimesini de arkadaşlar burada izah ettiler; tabiî onun lûgattaki mânası üzerindeki tartışmalara biz girmiyoruz Komisyon olarak, o ayrı mesele.

Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.

Muhterem arkadaşlar, amaç maddesinde vasıta olmaz. Bizim Komisyonumuzda bu madde üzerinde günlerce müzakere oldu. Hattâ Komisyondaki müzakereler sırasında bir misâl de verdim. Bizim amacımız nedir arkadaşlar? Türkiye'de petrolü bulmaktır.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Ne ile?

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Devamla) — Ne ile bulunursa onunla. İşte onu söylemek istiyoruz; ne ile bulunursa onunla.

Muhterem arkadaşlar, illâ petrol bulunacaktır; amaç bu. Bu amaca nasıl erişileceğini bundan sonraki maddeler tâyin edecek. Siz, «Amaç» maddesinin içerisine şu vasıta ile bulunacak derseniz, değişen zaman şartları içerisinde, mekân şartları içerisinde, maddî şartlar içerisinde; bu şartların bir tanesini kabul etmeniz nedeni ile diğer şartlardan istifade edemeden bu amaca nasıl ulaşırsınız?.. Amaç nedir arkadaşlar? Düşmanla harbederken amaç, düşmanı yenmektir. Sen, illâ düşmanı kasatura ile kılıçla yeneceksin diye üzerine gidebilir misiniz? Devrin silâhı, zamanın silâhı; şartlar neyi getiriyorsa, bunların hepsini kullanacaksınız ve düşmanı yenme amacına erişeceksiniz. Amaç, İstanbul'a gitmektir. «İllâ uçakla gideceksiniz.» deniyor; hava bulutlu, uçak kalkmıyorsa?...

M. SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Olur mu?

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Devamla) — Kalkmıyorsa?.. Yahud da trenle gideceksiniz veyahud da yaya gideceksiniz. Bırakınız bizi; şu amaç maddesini tatbik edecek olan hükümetler, zamanın şartları içerisinde ne gerekiyorsa, hangi imkânlar varsa o imkânları kullansınlar, o amaca öyle erişsinler. Amacı tahdit etmenin mânası yoktur. Biz bu sebeplerle bu maddeye...

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Millî olmaz Sayın Rendeci.

GEÇİCİ KOMİSYON BAŞKANI REFET RENDECİ (Devamla) — «Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı veyahud da özel teşebbüs eliyle gerçekleştirilir.» hükmünü, değiştirilen kanunun birinci maddesindeki, «Özel teşebbüs eliyle gerçekleşir.» hükmüne karşılık ifratla tefrit kabul ettik ve Millet Meclisi metnini benimsemeyi uygun bulduk.

Bu sebeple, Komisyonumuzca da benimsenmiş olan bu birinci madde hükmünde, ne Anayasaya aykırılık vardır, ne de Türkiye'nin millî menfaatlerine aykırılık vardır. Zaman şartları içerisinde gelecek iktidarlara da yol, imkân tanıyan bir durumu da birlikte getirmektedir. Bunun bu hali ile faydalı olacağı, memleket menfaatlerine yararlı olacağı kanaati ile Komisyon olarak sizleri fazla üzmemeye çalıştım. Kısaca görüşlerimizi arz ettik.

Teşekkür ederim. (A. P. sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN — Birinci madde üzerinde görüşmeler bitti.

Yüksek Genel Kurula bir hususu arz edeyim; 30 Mart 1973 Cuma günü saat 15,00'te Birleşik Toplantı vardır.

Şimdi birinci madde üzerinde verilmiş iki değiştirme önergesi vardır, bir de birinci maddenin bu önergelerden sonra oylanması vardır.

Gelen, bir raform yasasıdır. En önemli maddesi, uzun tartışmalara konu olan da bu maddedir. Şu anda bütün zil çalmalara rağmen Genel Kurulda 35'in altında üye vardır. Amaç maddesini 35 üye ile ben oya arz etmekten kendimi mâzur görmekteyim. Bu sebeple Birleşimi burada kapamak zorundayım.

3 Nisan 1973 Salı günü saat 15,00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 18,35

IV. — SORULAR VE CEVAPLARI

A) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. — Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, 12 Ocak 1973 tarihli bir günlük gazetede çıkan yazıya dair soru önergesi, ve Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in yazılı cevabı. (7/111)

C. Senatosu Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına aracılık etmenizi rica ederim. (2 . 2 . 1973)

saygılarımla.

Kocaeli Senatörü
F. Hikmet İşmen

12 Ocak 1973 tarihli bir günlük gazetede «Kadın tutuklular konusunda Sıkıyönetim açıklama yaptı» başlığı altında bir yazı okuduk. Bu yazıdan anlaşıldığına göre 18 Avukat, kadın tutuklulara işkence ve baskı yapıldığını iddia etmişler ve bir dilekçe ile gereği için Başbakanlık, Millî Savunma Bakanlığı, Ankara Sıkı Yönetim Komutanlığı Askeri Savcılığına başvurmuşlardır.

Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun'un 30 Aralık 1972 tarihli cevabi açıklamasından çıkarılan bu yazı açıklamanın çok ilginç ve dikkat çekici yanları olduğunu hissettirmektedir. Bu özetlenmiş yazıya göre ilişikte tam metni sunulan dilekçedeki işaret edilen önemli sorulara açıklık getirmediği görülüyor. Bu özet Sıkıyönetim Komutanının bizzat kendisinin de tatmin edilmiş olmadığını sanıyorum.

1 — Bu cevabı açıklamanın tam metninin bir suretinin gönderilmesi,

2 — Başbakan tarafından bu konuda yapılan inceleme sonucun da bu kanunsuz, Anayasaya karşı uygulamaların işlenmesinde kimlerin emir verdiği saptanmış mıdır?

3 — Uygulamayı bilfiil yapan memurlar kaç kişidir, görevleri nelerdir?

4 — Haklarında ne gibi bir işlem yapılmıştır, yargılanmışlar mıdır?

5 — Askerî Yargı organlarının bir ayı aşkın zamandan beri müracaat edilmiş olan bu dilekçeyi nasıl değerlendirmişlerdir?

Aşağıda adları yazılı, Yıldırım 3 No. lu Askerî tutukevinde kadınlar bölümünde tutuklu ve gözaltında bulunan müvekkillerimizden aldığımız bilgi ve şikâyetlere göre, 14 . 12 . 1972 günü ve izleyen günler de sözü edilen tutukevinde ortaya çıkan olayları, ilgi ve takdirlerinize arzediyoruz.

Bilindiği gibi. gözaltına alınan veya tutuklanan kadın sanıklar bu cezaevine konulmaktadır.

Olaylardan önceki zamanlarda, bu tutukevine konulan kadın sanıklardan bâzıları, görevliler tarafından, sorgu için askerî savcılığa çağırıldıkları söylenerek tutukevinden alınmışlar, fakat sonra askerî savcılığa değil, gözleri bağlanarak M. İ. T.'e götürülmüşler ve dayak, falaka, coplama, elektrik şoku gibi çeşitli işkencelere tabi tutulduktan sonra tutukevine geri getirilmişlerdir.

Nitekim ilk kez sanıklardan Gülay Özdeş, tutuklandıktan sonra 29. 2. 1972 tarihinde yukarıda açıklanan şekilde tutukevinden alınarak M. İ. T. in İstanbul örgütüne götürülmüş, kendisine çeşitli işkenceler uygulanmış ve perişan bir halde 3. 4. 1972 tarihinde tutukevine iade edilmiştir.

Yine sanıklardan Sevim Canel, 1972 Mayıs ayı başlarında tutukevi koğuşundan alınıp M. İ. T. e götürülmüş ve çeşitli işkencelere maruz bırakılmıştır.

Cevriye Tuna adındaki diğer bir sanık, aynı yolla tutukevinden alınarak M. İ. T.'e götürülmüş ve işkencelere tabi tutulmuştur.

Yine bundan onbeş gün kadar önce, sanık Gönül Zileli, sözü geçen biçimde M. İ. T.'e götürülerek işkenceler yapıldıktan sonra tutukevine iade edilmiştir. Bu olaylar geçmiş örneklerden bir kaçıdır.

Bu duruma tanık olan öteki tutuklu veya gözaltında bulunan kadın sanıklar, bundan sonra aynı akibetin kendilerinin başlarına da gelebileceğini düşünerek, bundan böyle askerî savcılığa ifade vermek için çağırıldıklarında savcılıktan bunu gösterir bir yazı getirilmesini tutukevi yöneticilerinden talep etmişler, yasaya uygun olan bu istek görevlilerce askeri savcılığa iletilerek kabul edilmiş ve uygulama bu yönden sürdürülmüştür.

Hal böyleyken, 14. 12. 1972 günü Fatma Gürdilek adındaki tutuklu savcılık tarafından çağrıldığı ileri sürülerek tutukevinden alınmak istenmiş, fakat buna dair savcılık yazısı gösterilmemiştir, arkadaşları daha önce de savcılığa götürüldüğü söylenerek M. İ. T. e götürülüp işkence görmüş olduğundan, durumdan endişelenmiş, gitmek istememiş ve savcılıktan yazı getirilmesi isteğinde direnmiştir.

Daha önce bu yönde bir uygulama devam etmekte olduğundan götürülmek istenen sanı-

ğın savcılıktan yazı getirilmesi isteğini diğer tutuklular benimsemişlerdir.

Bu istem ve haklı tutum tutukevi yöneticilerince her nedense hoş görülmemiş ve bu olay nedeni ile koğuştaki bütün kadın tutuklular, koğuşa sokulan erlere dövdürülmüş ve coplatılmıştır. Dövme fiiline üç assubay da katılmıştır.

Her türlü güvenlikleri tutukevi müdürlüğüne tevdi edilmiş olan tutuklular, bu durum karşısında güvencesiz kaldıklarını görerek olayı protesto amacı ile «Açlık Grevi»ne başlamışlardır.

İlk açlık grevi günleri olan 14 . 12 . 1972 Perşembe ve bunu izleyen Cuma ve Cumartesi günleri tutuklu kadınlar, iki manga kadar er'e mütcaddit defalar coplattırılmıştır. Ayrıca kışın bu soğuk günlerinde tutukluların yakacakları kesilmiş, koğuşlarının pencereleri çivi letilmiş, pencere camları boyatılmış, havalandırılma kaldırılmıştır. Halen tutuklular, havalandırılmak üzere açık havaya da çıkarılmamaktadırlar. Ziyaretler de yasaklanmıştır.

Bu arada tutuklu kadınların altısı olayın ikinci günü, diğer sanıklardan tecrit edilmişlerdir.

Tutukevi görevlileri, bu davranışlarının sorumluluğundan kurtulmak ve olayı değişik ve hatta ters bir yönde göstermek için büyük bir çaba içine girmişlerdir.

İşte müvekkillerimizden alabidiğimiz bilgiler bunlardır. Tutukevlerinde tutuklulara uygulanacak rejim ve disiplinin sağlanması amacı ile alınabilececek tedbirler ilgili mevzuatta gösterilmiştir. Başta Anayasa olmak üzere, ceza ve yargılama usulleri ile ilgili yasalar ve tutukevi yönetmelikleri tutukluların dövülmelerini, onlara maddî ve manevî işkence yapılmasını yasaklamış, ve müeyyidelendirmiştir. Oysa bir yandan tutuklular dövülmüş, coplanmış, maddî ve manevî işkencelere tabi tutulmuş, öte yandan da yakıt verilmemek suretiyle soğuğa terkedilmiş, pencereler çivilenmek, camları boyanmak suretiyle havadan yoksun bırakılmış. Hava almak üzere dışarı çıkmaları yasaklanmış, olayın duyulmaması için ziyaretler engellenmiş, tutukevi kapısına gelen tutuklu yakınlarına olaylar tek taraflı ve gerçeğe aykırı yönde açıklanmıştır.

Yukarıda özetlenen bu işlem ve tutumların İnsan Hakları, Çağdaş Hukuk İlkeleri ve altında Hükümetimizin de imzası bulanan Avrupa İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Kuralları ile bağdaşamayacağı açık ve kuşkusuzdur.

Durumu ilgi ile bilgilerinize arzederiz. Saygılarımla.

SANIKLAR :

1. Mehtap Güçlü
2. Şenal Sölpüker
3. Necla Özgür
4. Gülay Özdeş
5. Türkân Sabuncu
6. Siper Güvenç
7. Lâle Uzay
8. Ayten Canatan
9. Fatma Gül Baltalı
10. Ayşe Armağan Anar
11. Fatma Sıdıka Gürdilek
12. Fatma İpek Erkeller
13. Olca Altınay
14. Afife Garip
15. Leyla Güz
16. Nergiz Savran
17. Kâzime Erten
18. Asuman Aray

VEKİLLER :

1. Av. Prof. Dr. Necdet Özdemir (İmza)
2. Av. Ahmet Tahtakılıç (İmza)
3. Av. Halit Çelenk (İmza)
4. Av. Süleyman Reşat Köymen (İmza)
5. Av. Doğan Danyer (İmza)
6. Av. İlhan Dişçi (İmza)
7. Av. Niyazi Ağırnaslı (İmza)
8. Av. Erşen Sansal (İmza)
9. Av. İbrahim Açan (İmza)
10. Av. Cemal Başbay (İmza)
11. Av. Nevzat Helvacı (İmza)
12. Av. Yılmaz Sel (İmza)
13. Av. Ziya Acar (İmza)
14. Av. Mehmet Yanık (İmza)
15. Av. Mükerrem Erdoğan (İmza)
16. Av. A. B. Kemal Yücel (İmza)
17. Av. Zeki Oruçeş (İmza)
18. Av. Orhan İzzet Kök (İmza)

DAĞITIM :

GEREĞİ :

1. Başbakanlık
2. Millî Savunma Bakanlığı

3. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı
4. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığı

BİLGİ :

1. T. B. Millet Meclisi
2. Genel Kurmay Başkanlığı
3. Adalet Bakanlığı
4. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
5. Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı
6. Ankara Barosu Başkanlığı

T. C.
Millî Savunma Bakanlığı
Ankara
Kanun : 182/1 - 73
Konu : Yazılı soru önergesi

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

İlgi ; (a) C. Senatosu Bşk. lığının 13 . 2 . 1973 gün ve 7/111 - 16401/1156 sayılı yazısı.

(b) Başbakanlığın 15. 2 1973 gün ve Kanun : 77 - 124/143 - 39 sayılı yazısı.

(c) Genelkurmay Başkanlığının 21. 3. 1973 gün ve Ad. Müş. : 7130 - 73/416 sayılı yazısı.

(d) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 30. 12. 1972 gün ve Ad. Müş. : 1972/486 - 4 sayılı yazısı.

Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi F. Hikmet İşmen'in, 12 Ocak 1973 tarihli bir günlük gazetede «Kadın tutuklular hakkında Sıkıyönetim açıklama yaptı» başlığı altında çıkan yazıya dair Sayın Başbakan'a yöneltilen ve ilgi (b) ile Bakanlığımızca cevaplandırılması tensip olunan yazılı soru önergesine ilişkin cevap aşağıya çıkarılmıştır.

1 — 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 95 nci maddesinde; bir suçun işlenildiğinin öğrenilmesi halinde, suç evrakının ne şekilde hazırlanacağı ve delillerin nasıl toplanacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre, askerî âmirlerle zabıta makam ve memurları, eylemin sûbut vasıtaları ile delillerinin kaybolmasını önleyecek ve geçikmesinde sakınca olabilecek tedbirleri almakla yükümlüdürler. Bu itibarla; anılan Komutanlığa bağlı tutuk ve gözetim evlerinde bulunan tutuklu ve gözetim altındaki kişilerin, yürürlükteki kanunların cevaz verdiği hallerde ve tamamen suç evrakının tamamlanmasına (keşif, yüzleştirme v. b.) mâtuf olarak zabıta makamlarına teslim edilmesinde kanunî bir sakınca bulunmamaktadır. Kaldıki Ceza Muhakemeleri usulü kanununda da buna paralel hükümler mevcuttur.

2 — Askerî Ceza ve Tutuk evleri Talimatının 15 nci maddesi hükmüne uygun olarak, tutukevleri için bir tabip görevlendirilmekte, hastalanan tutuklu veya gözaltına alınmış kişilerin muayene ve tedavileri sağlanmakta ve tabip tarafından lüzum gösterilenler ise askerî hastahanelere sevkedilmektedir. Bugüne kadar yapıldığı iddia olunan işkencelerden hastalanan veya yaralanan bir kişiye tesadüf edilmediği gibi gerek müessese tabibine ve gerekse talimatın 86 ncı maddesine göre tutukevlerini teftiş eden adlî müşavir ve yardımcılarına bu yolda herhangi bir müracaat ve şikâyet vâki olmamıştır.

3 — 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 10 ncu maddesi (f) fıkrası uyarınca; tutuklular ile gözaltına alınanlar asker kişi sayılmakta ve bu nedenle kılık ve kıyafet bakımından Ordu Kıyafet Kararnamesi hükümlerine tâbi bulunmaktadırlar. Hal böyle iken anılan kararname hükümlerinin bu tutuklulara da uygulanması ve duruşmalara kravatlı ve ceketli biçimde çıkarılmaları dahi işkence olarak vasıflandırılmaktadır.

4 — Askerî Ceza ve Tutuk Evleri Talimatının 3 ve 4 ncü maddelerinde müdürün görev ve sorumlulukları saptanmıştır. Talimat hükümlerini uygulamakla yükümlü bulunan müdürler, yetkilerini de kanun ve talimat çerçevesinde kullanmaktadırlar.

5 — Tutuk ve gözetim evlerindeki ısıtma vasıtaları yeterli olup bu yerlerin sorumluluğunu taşıyan kişiler de insan haklarına riayetkârdırlar.

6 — Tutuk ve Gözetim evlerinde bulunan ve bu arada kadın tutuklulara işkence yapıldığına mütedair sanık vekillerinin iddiaları varit değildir. Bu bakımdan herhangi bir tutuklu veya gözaltında bulunan kişiye kanunsuz ve Anayasa dışı uygulamada bulunduğu şeklindeki şikâyetlerin gerçekle ilişkisi bulunmadığından hiçbir görevli memur hakkında kanunî muameleye tevessül edilmemiştir.

7 — Askerî Ceza ve Tutukevleri Talimatının 1 nci maddesine göre; askerî ceza ve tutukevleri, nezdinde askerî mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya kurum âmirlerinin nezdinde kurulmakta ve böylelikle komutanlıklara bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle; sanık vekilleri tarafından askerî savcılığa gönderilen dilekçe, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 8 nci maddesi uyarınca Sıkıyönetim Komutanlığına gönderilmiştir.

Arzederim.

Mehmet İzmen
Millî Savunma Bakanı

2. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Bankalarca reklâm için sarfedilen paraların köylerde değerlendirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/112)

19 . 2 . 1973

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Aşağıdaki sorumun Sayın Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılması için gereken işlemin yapılmasını saygı ile arzederim.

İstanbul
Mebrure Aksoley

Başbakanlığınız zamanında yıllardanberi süren israflara, yolsuzluklara, lükslere ve suiistimallere el koyduğunuzu şükranla takdir ediyorum.

Sayın Millî Eğitim Bakanının Senatodaki beyanatına göre : (Türkiye'de okuma çağındaki 7,5 milyon çocuğumuzdan yaklaşık olarak 2,5 milyonu okulsuz ve öğretmensizdir. İlkokul öğretmenlerinden büyük bir kısmı, birden fazla sınıf okutmakta, laboratuvarsız fizik ve kimya dersi. İşsizliksiz iş dersi ve beton üzerinde tarım dersi yapılıyor. Verimsiz öğretimden her yıl 100 çocuktan 45'i sınıfta kalmaktadır. Öğrenciler de her türlü öğretim vasıtalarından mahrumdur.)

Benim görüşüme göre yalnız ilkokullarda değil, birçok orta, lise ve gelişigüzel açılan Yüksek Okullarda ve Üniversitelerde de bu noksanlar vardır. Bu nedenle Türk milletinin ileri ülkeler seviyesine çıkması, böyle yarım yamalak yetişen elemanlarla, imkânsız ve bir hayaldir.

Size bir israf örneği ve vatandaşı dilenci durumuna getiren bir hususu arz edeceğim. Bankalar, bayramlarda veya yıl başlarında, adetâ birbirleri ile yarışırcasına; mevduatı çok olanlara çok kıymetli, mevduatı az olanlara da az kıymetli (meselâ bir okul defteri) dağıtmaktadır. Bu durum bankalara çok pahalıya mal olmaktadır. Örneğin: İstanbul - Üsküdar Osmanlı Bankasının bir Şube Müdürü ile yaptığım konuşmada, bu küçücük bankanın bir şube müdürü ile yaptığım konuşmada, bu küçücük bankanın hediyeler için yılda 50 bin lira sarf ettiğini üzülerek öğrendim.

Bankaların verdiği hediyelerin çoğu, çocukların elinde oyuncak olmaktadır. Yüz yıllardanberi her bakımdan ihmal edilmiş ve binbir türlü dertleri ile başbaşa bırakılmış olan köylü vatandaşlarımızın, Devlet elile karşılanacak ihtiyaçları hariç, diğer bâzı ihtiyaçları da vardır. Bu amaçla, Bankaların verdikleri milyarları tutan hediyeler yerine, okulu olmayan köylere okul yaptırmak, okulu olan köylerin ders araç ve gereçleri V. S. gibi ihtiyaçlarını sağlamak ve köylerdeki hastalıklarda ve kazalarda kullanılmak için ayni örnekte birer ilâç çantası göndermek hususunda bir Bakanlar Hey'eti kararı almanız mümkün değilmidir?

T. C.
Maliye Bakanlığı
Ankara

Hizmit : Bnk : 52180 - 49
Konu : Cumhuriyet Senateosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in soru önergesi hk.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

İlgi: Başbakanlıktan muhavvel 21/2/1973 tarih ve 16518 - 1214 - 7/112 sayılı yazımız.

Cumhuriyet Senatosu İstanbul üyesi Mebrure Aksoley tarafından Bankalarca reklâm için sarf edilen paraların köylerde değerlendirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair Başbakan'a yöneltilen yazılı soru önergesinin Başbakan adına tarafımdan cevaplandırılması uygun görüldüğünden önergenin cevabı aşağıda arzolunmuştur.

Bilindiği üzere, Bakanlığımızın bankalar üzerindeki murakabe yetkisi 7129 sayılı Bankalar Kanununda düzenlenmiştir. Mevcut kanun hükümlerine göre istihsal olunan kararlar-

la münhasıran tasarruf mevduatı sahiplerine Kur'a ile tevzi edilmek üzere tertibine cevaz verilen tasarrufu teşvik ikramiyeleri dışında bankaların tasarruf hesabı küşadında veya yeni şubeler açılışında, açılış hediye ve hatırası namı altında veya hesabı mevcut tasarruf mevduatı sahiplerine teberrularda bulunmaları veya lehlerine herhangi bir masraf ihtiyar etmeleri, nakit, ayın veya hizmet olarak müşterileri lehine menfaat temin etmeleri yasaklanmış bulunmaktadır.

Ancak, bankaların yılbaşılarında umumiyetle müşterilerine, gerek nitelik ve gerekse değer itibariyle, dağıtılması zaman bakımından da mutat ve müteamel olan takvim, muhtıra defterleri, anahtarlık para cüzdanı, kitap, broşür, okul defteri ve benzerleri gibi hediyelik eşya dağıtımının genellikle Bankayı tanıtma, mudi ve müşteri celbetme, halkın gerek tevdiat gerek diğer banka hizmetleri bakımından bankalarla iş görme itiyatlarının geliştirilmesindeki yararları gözönünde tutularak yukarıdaki sınırlamanın dışında tutulmuştur.

Bu bakımdan öteki müesseseler gibi Bankaların da köylerde okul yapma ile araç ve gereç sağlamaya teşvik edilmeleri yerinde görülmekle beraber faaliyetlerini ticarî prensipler dairesinde icra eden bankaların, diğer kuruluşlarla olduğu gibi, propaganda ve reklâm faaliyetleri dahilinde mütalâası gereken hediyelik eşya dağıtımı için ayrılan paraların sarf yerlerinin kararname ile düzenlenmesi imkânı mevcut bulunmamaktadır.

Bilgilerine arz olunur.

Ziya Müezzinoğlu
Maliye Bakanı

Cumhuriyet Senatosu

GÜNDEMİ

50 NCİ BİRLEŞİM

29 . 3 . 1973 Perşembe

Saat 15,00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Komisyonlarda açık bulunan üyeliklere seçim.

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

× 1. — Petrol reformu kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Malî ve İktisadî İşler, Anayasa ve Adalet ve Bütçe ve Plân komisyonlarından 5'er üye alınmak suretiyle kurulan Geçici Komisyon raporu (M. Meclisi : 1/656; Cumhuriyet Senatosu : 1/144) (S. Sayısı : 221) (Dağıtma tarihi : 13 . 2 . 1973) (Bitiş tarihi : 5 . 4 . 1973)

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

1. — Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, demokratik Cumhuriyet düzenini yok etmek amacını güdenlerin adalete teslimi hususunda Senato araştırması isteyen önergesi (10/45)

2. — Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Ankara İmar Limited Şirketine dair Senato araştırması isteyen önergesi (10/2)

3. — Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Sosyal Sigortalar Kurumunun içinde bulunduğu duruma dair Senato araştırması isteyen önergesi (10/3)

4. — Tevfik Fikret Lisesi hakkında kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu raporu (10/46) (Dağıtma tarihi : 27.9.1972)

5. — Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Turgut Gülez'in, Anayasanın 78 nci maddesi muvacehesinde Bolu Çimento Fabrikası İdare Meclisi Reisliği sıfatıyle senatörlük sıfatının bağdaşıp bağdaşmayacağına dair, İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in önergesi ve bu hususta Başkanlık Divanının 1 Haziran 1970 tarih ve 28, 10 Temmuz 1972 tarih ve 31 sayılı kararları (Dağıtma tarihi : 18 . 7 . 1972)

6. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, son birkaç ay içinde, özellikle İstanbul'da vukubulan yangınlara dair Senato araştırması isteyen önergesi (10/4)

7. — Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı ile Uçak Servisi Anonim Ortaklığının durumuna dair Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu raporu ve ek raporu (10/33) (Dağıtma tarihi : 3 . 3 . 1973)

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

1. — Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununda bâzı değişiklikler yapılmasına dair kanun teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Bayındırlık, Ulaştırma ve İmar - İskân Komisyonu raporu (M. Meclisi : 2/622, C. Senatosu : 2/45) (S. Sayısı : 228) (Dağıtma tarihi : 16.3.1973)

× 2. — Atatürk Akademisi kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Millî Eğitim ve Bütçe ve Plân komisyonları raporları (Millet Meclisi : 1/540; C. Senatosu : 1/150) (S. Sayısı : 229) (Dağıtma tarihi : 26 . 3 . 1973)